

antologija svetske književnosti

Karlos Marija Dominges

KUĆA OD PAPIRA

antologija svetske književnosti

Karlos Marija Dominges

KUĆA OD PAPIRA

Karlos Marija Dominges

KUĆA OD PAPIRA

bojana888

U znak sećanja na velikog Džozefa

JEDAN

U proleće 1998. godine, Bluma Lenon je u jednoj knjižari na Sohou kupila stari primerak *Poema* od Emili Dickinson i stigavši do druge poeme, na prvom uglu ulice, pregazio ju je automobil.

Knjige menjaju sudbine ljudi. Neki koji su čitali *Malezijskog tigra* postali su profesori književnosti na univerzitetima dalekih zemalja. *Sidarta* je uticala na desetine hiljada mladih da se posvete hinduizmu, Hemingvej ih je preobratio u sportiste, Dima je preokrenuo živote hiljadama žena i ne mali broj spasao od samoubistva nekim od kuhinjskih predmeta. Bluma je bila njihova žrtva.

Ali, ne i jedina. Stari profesor klasičnih jezika, Leonard Vud, dobio je hemiplegiju proučavajući pet tomova *Enciklopedije Britanika*, koji su bili raspoređeni na polici njegove biblioteke; moj prijatelj Ričard slomio je nogu pri pokušaju da dohvati knjigu *Avesalome*, *Avesalome* od Vilijema Foknera, koja je bila loše smeštena na polici i zbog koje je pao sa merdevina. Jedan drugi prijatelj iz Buenos Ajresa razboleo se od tuberkuloze u podrumu Državne arhive, a znao sam i jednog čileanskog psa koji nije mogao da svari *Braču Karamazove*, pošto je jedno popodne od besa proždrao sve stranice knjige.

Svaki put kad bi me moja baka videla da čitam u krevetu, imala je običaj da kaže: „Ostavi to, knjige su opasne.” Dugi niz godina mislio sam da je bila neuka, ali je vreme potvrdilo zdrav razum moje bake, Nemice.

Sahrana Blume okupila je veliki broj autoriteta sa Kembridža. Po službenoj dužnosti, profesor Robert Lorel joj je posvetio veličanstven oproštajni govor, kasnije objavljen u spisima cenjenog akademika. Istakao je njenu briljantnu univerzitetsku karijeru, njenih četrdeset i pet godina senzibiliteta i inteligencije i, kao najvažniji deo njenog rada, njen presudan doprinos u istraživanju anglosaksonskog uticaja na latinoameričku književnost. Ali, kulminaciju je dostigla njegova sporna rečenica: „Bluma je posvetila svoj život književnosti”, naglasio je, „ne sluteći da će je ona odneti sa ovoga sveta.”

Oni koji su ga optužili za promašaj zbog besmislenog „retoričkog ukrasa” suočili su se sa veoma oštrom odbranom Lorelovih

asistenata. Nekoliko dana kasnije, u kući moje prijateljice Eni, čuo sam Džona Bernona da kaže jednoj grupi Lorelovih studenata:

- Ubio ju je auto. Ne poema.

- Ništa ne postoji izvan njenog poziva - prokomentarisala su dva mladića i jedna devojka, Jcvrejka, koja je imala glas pevačice. - Svako ima pravo da izabere poziv kakav želi.

- I da stvara lošu književnost. Slažem se - suprotstavio se stari profesor sa izrazom dvolične pomirljivosti, zbog čega su ga u klasi smatrali cinikom, uključivši se nakratko u razgovor postdiplomaca u kojem se Bernon nadmetao sa Lorelom. - Dogodi se milion različitih nesreća na gradskim ulicama koje predstavljaju ono što je moguća realnost.

Rasprave o čuvenoj rečenici pronele su se po univerzitetu i nastalo je pravo takmičenje studenata u okviru ispitnog roka na temu „Odnosi između stvarnosti i jezika”. Proračunavali su se Blumini koraci na trotoaru kod Sohoa, stihovi soneta koje je stigla da pročita, brzina kola; vatreno se pretresalo o semiotici njenog odlaska u London, o spletu kulturnih, urbanih i jezičkih veza u sekundi u kojoj su se književnost i svet sručili preko tela drage Blume.

Trebalo je da je zamenim u klasi za hispanske jezike, da zauzmem njenu kancelariju i da preuzmem njena predavanja, imun na rasprave.

Jednog jutra primio sam koverat upućen mojoj pokojnoj kolegini. Na njemu su se nalazili poštanski pečati Urugvaja i da nije bilo izostavljeno ime pošiljaoca, pomislio bih da se radi o jednom od onih autorskih izdanja, koja bi obično slali uz očekivanje prikaza u nekom od naučnih časopisa. Bluma to nikad nije radila, osim u slučajevima kad bi autor bio prilično poznat, da bi izvukla neku korist. Imala je običaj da me zamoli da ih odnesem u arhivu biblioteke, ne propuštajući da pre toga na koricama notira „UTC” (Unlikely To Consult: komentar nepotreban), što bi delovalo kao da ga je zasvagda osudila.

U stvari, to je bila knjiga, ali ne onakva kakvu sam očekivao. Samo što sam otvorio koverat, instinktivno sam osetio uznemirenost. Krenuo sam prema vratima kancelarije, zaključao ih i vratio se da pregledam stari i zbunjujući primerak *Linija senke*. Bile su mi poznate teze koje je Bluma pripremala o Džozefu Konradu. Ali,

neobično je bilo to što su omot i zadnja strana knjige imali slepljenu, blatnjavu koru. Na uglovima stranica mogli su se videti komadići cementa od koga se krunio fini prah preko zastakljenog, drvenog pisaćeg stola.

Izvadio sam maramicu i zbunjen uzeo jednu česticu. Bila je, nesumnjivo, uzorak, delić smeše koja se verovatno čvrsto prilepila za knjigu pre ispoljene namere da se odlepi.

U koverti nije bilo poruke, a knjiga je bila u veoma lošem stanju da mi se nije uzimala u ruke. Kad sam prstima podigao omot korica, pronašao sam Bluminu posvetu. Prepoznao sam njena slova, pisana zelenim mastilom. stisnuta i okrugla, kao sve Blumine stvari, tako da sam je lako odgonetnuo: „Za Karlosa, roman koji mi je pravio društvo od aerodroma do aerodroma, za uspomenu na ludo provedene dane u Montereju. Žao mi je što sam bila pomalo veštica i što sam te odmah upozorila: nikad nećeš biti u stanju da me iznenadiš. 8. jun 1996. godine”

Znao sam Blumin stan, dijetetsku hranu koju je čuvala u frižideru, miris njenih čaršava, parfem njenog donjeg veša. Dva zamenika šefa odeljenja i jedan student, koji se krišom ubacio u listu, delili smo njenu gajbu. Kao i ostali, znao sam za njeno putovanje na kongres u Monterej, gde je Bluma verovatno doživela jednu od onih prolaznih romansi, koju je sebi priuštila da bi sačuvala svoje snove, zastrašena napuštanjem svoje mladosti, svoja dva muža i svog sna da u kanuu proputuje reku Makondo, opsesije koja ju je obuzela čitajući *Sto godina samoće*. Ali, zašto se knjiga, godinu dana kasnije, vratila u Kembridž? Gde je bila? I šta li bi Bluma mogla da pročita iz ostatka cementa?

Imao sam u rukama one divne irske bajke, *Irish Fairy and Folk Tales*, sa prologom Vilijema Batlera Jejtisa i originalnim ilustracijama Džejmisa Toransa, *La Correspondance inedite du Marquis de Sade ei des ses proches et de ses familiers*, imao sam jedinstvenu privilegiju, priliku da nekoliko minuta držim inkunabule,¹ da otvorim njihove stranice, da osetim njihovu težinu, ali nijedna druga knjiga nije uspela da me zbuni kao ovaj rustični primerak, čije su stranice, vlažne i zgužvane, same po sebi tražile da se o njima piše.

Stavio sam je u koverat, odložio u svoju tašnu i obrisao prah sa pisaćeg stola, sa predostrožnošću lopova.

Nedelju dana sam pregledao Bluminu arhivu, tražeći adrese koje se obično razmenjuju na kongresima kritičara i književnika. Pronašao sam spisak u jednoj fascikli oker boje pod naslovom „Uspomene iz Montreja”. Ni jedan od dvojice književnika iz Urugvaja, koji su tamo putovali, nije se zvao Karlos, ali sam zabeležio njihove adrese i elektronsku poštu. Sebi sam stalno ponavljao da ne bi trebalo da se upuštam u Bluminu intimu, da bih potom, odjednom, pomislio kako tako različita i neupotrebljiva knjiga, osim cementne poruke, koju bi samo ona znala da protumači, zaslužuje da bude vraćena onome ko ju je poslao.

Stavio sam knjigu na sto u mojoj radnoj sobi i, moram priznati, nekoliko noći sam je posmatrao sa uznemirujućom slutnjom. I pored toga što Alisin usisivač nije ostavljao ni gram prašine ni na najvišim policama moje biblioteke, nezamislive na tepihu ili bilo kojem stolu, ovaj primerak knjige je narušavao ravnotežu sobe kao što bi to učinila neka protuva na svečanosti u kraljevom dvoru. Edicija je pripadala *Emeseu*, iz Buenos Ajrcsa, i bila je štampana novembra meseca 1946. godine. Na osnovu nekih provera, saznao sam da je činila sastavni deo kolekcije „Vrata od slonovače”, koju su priredili Borhes i Bioj Kasares. Ispod kreča ili cementa, čak se mogao nazreti crtež jedne barke i nešto nalik na ribe, mada nisam bio siguran.

Sledećih dana, Alis je stavljala flanelsku krpu na pult kako bi sprečila da sitna prašina isprlja staklo i svakog jutra ju je menjala na tako diskretan i neprimetan način, zbog čega je od prvog radnog dana zadobila moje potpuno poverenje.

Prvi mejlovi iz *Komuna de Nueva Leona* nisu mi ništa značili. Poslali su mi spisak učesnika koji sam već imao, program aktivnosti i mapu grada. Ali, jedan od urugvajskih književnika me je obavestio da je među učesnicima, u svojstvu slušaoca, prisustvovao i Karlos Brauer, bibliofil iz njegove zemlje, koga je video kad je, posle večere, izašao u društvu Blume, oboje su se teturali i posrtali sa raznim tekilama u rukama. „Molim te primi ovo sa rezervom”, dodao je, „jer se radi o indiskreciji.”

Zamišljao sam je kako igra po kolonijalnoj stazi, pri svetlosti sveća, jedne žarke i potpuno nestvarne noći, kakve znaju da budu noći u Meksiku, žureći da pokaže šta može jedna gringa, ali bez udaranja nogom, iskrena ali ne prosta, doterana ali i senzualna. Zatim sam je

video na kaldrmisanoj ulici kako se tetura, držeći se za ruku čoveka koji ju je vodio, možda srećnu?, dok joj se senka gubila u dubini mračnih tremova.

Pisac mi je rekao da se Brauer preselio u Roću, u stan na samoj obali Atlantskog okeana i da više ništa nije čuo o njemu, ali, ako mu ostavim nekoliko dana na raspolaganju, mogao bi da mi omogući da stupim u vezu sa jednim prijateljem.

Petnaest godina je dugo vremena, a toliko sam proveo u Engleskoj. Svake treće godine sam se vraćao u Buenos Ajres da posetim majku, da obnovim svoja prijateljstva iz mladosti i da rioplatenskim jezikom sperem sa sebe raznorodnu faunu portenjskog jezika, ali Urugvaj, praktično, nisam poznavao. Ostalo mi je samo slabo sećanje na putovanje parobrodom koji je noću išao do Montevidea, kad sam imao pet godina i otac me nosio na rukama; jedan prijatelj koji nije poznavao Roću pozvao me je da provedem nekoliko dana u Puntí del Este. Jedva da sam imao ideju gde se nalazila.

Plaže na argentinskom jugu na mene nisu ostavile utisak prljavih vetrobrana po kišnom danu. Možda su prostrano nebo, nevreme od vetra i peska, sažeti u priči o Karlosu Braueru, povezali obale Roče sa vetrobranima i užasnom opomenom koja se pojavi svaki put kad neko moju biblioteku kuje u zvezde. Svake godine poklonim svojim studentima najmanje pedeset primeraka knjiga, ali ne uspevam da prestanem da dodajem novu policu, drugi dvostruki red; nadiru u kuću tiho, bezazleno. Nikako ne mogu da se uzdržim.

Mnogo puta sam se pitao zašto čuvam knjige koje bi mi samo u dalekoj budućnosti mogle biti od pomoći, naslove koje bih možda samo prelistavao, one koje sam jednom pročitao i čije stranice neću otvarati dugo godina. Možda nikad! Ali, kako da se lišim, na primer, knjige *Zov divljine* a da ne izbrišem jednu od dosada mog detinjstva ili *Zorbe* koja je jednim plačem zapečatila moje mladalačko doba, *Dvadeset peti čas* i mnoge druge koje sam pre mnogo godina proterao na najviše police, čitave i naravno neme, u pribežište odanosti koju sebi pripisujemo.

Često je mnogo teže lišiti se jedne knjige nego je dobiti. Slede našu potrebu i zaborav, kao da su svedoci izvesnog trenutka u našim životima kome se više nećemo vraćati. Ali, dok su prisutne sve je u redu. Video sam kako mnogi beleže dan, mesec i godinu čitanja;

vode intimni dnevnik. Drugi zapisuju svoje ime na prvoj stranici pre nego što je pozajme nekome, beleže ime primaoca u agendu i uz njega dodaju datum. Video sam ispečaćene tomove knjiga kao one iz narodnih biblioteka ih sa finom podsetnicom vlasnika, ubačenom u knjigu. Niko ne voli da izgubi knjigu. Više volimo da izgubimo prsten, sat, kišobran, nego knjigu, čije stranice još nismo pročitali, ali koje u zvučnosti svog naslova čuvaju staru i možda izgublenu emociju.

Na kraju, ispada da je veličina biblioteke važna. Stoje izložene kao neki velik i otvoren mozak, ispod bednih izgovora i lažnih skromnosti. Poznavao sam jednog profesora klasičnih jezika koji je otezao sa pripremanjem kafe u kuhinji, namerno, da bi posetiocu omogućio da se divi naslovima na njegovim policama. Kad bi se uverio da mu se naum ispunio, ulazio bi u dnevnu sobu sa poslužavnikom i zadovoljnim osmehom.

Mi čitaoci špijuniramo biblioteke prijatelja, makar to činili samo zabave radi. Ponekad to činimo da bismo otkrili neku knjigu koju bismo voleli da pročitamo a nemamo je, a ponekad da bismo saznali koju je pojela životinja koja se nalazi ispred nas. Ostavljamo kolegu da sedi u sobi i pri povratku ga zatičemo na nogama kako njuška po našim knjigama.

Ali, dođe trenutak kad knjige neprimetno pređu granicu, kad njihov broj postaje impozantan, a stari ponos se pretvara u agresiju jer prostor uvek predstavlja problem. Obuzela me je muka tražeći mesto gde bih mogao da smestim novu policu nakon što mi je u ruke dospeo primerak knjige *Linija senke* koja je odnedavno ponovo postala stalni predmet moje pažnje.

Period ispita, međutim, odvratio je moju pažnju od knjige. Ostala je da stoji na pultu dok sam bio zauzet oko mojih i Bluminih kurseva. Gomila monografija i praktična nastava ispunili su te dane. Ali, kad je počeo letnji raspust, rešio sam da požurim sa posetom svojoj majci, da se posvetim ideji vraćanja knjige i upoznavanja čoveka koji mi tada ništa nije značio, kao i Bluminom nesrećnom kraju. Ali, neću poricati: želeo sam, takođe, da saznam njenu tajnu.

DVA

Nedelju dana kasnije stigao sam u Buenos Ajres, zatekavši ga još zastakljenijeg i modernijeg, moju majku pogrbljeniju, a, takođe, i moje prijatelje, kao da će zbunjujuća tranzicija, osvetljenja, televizori po barovima, u malodušnosti njegovih stanovnika otkriti pluća iz kojih će grad izvlačiti vazduh da bi se razvijao.

Avenija Santa Fe nije više bila zainteresovana za ulicu Korijentes. Sada se okrenula velikim i prepunim knjižarama, robnim kućama sa diskovima, audio uređajima, knjigama, velikim poslastičarnicama, bioskopima i pozorišnim salama, na čijim vratima su se gomilale kolone prosjaka.

Portenjosi² su išli sa zvucima policijskih sirena u ušima, vozili svoja kola sa aparatima koje su pridržavali između ramena i glave, njima su razgovarali u autobusima, supermarketima a u međuvremenu bi prolazili trotoarima kao da je govorna groznica zagospodarila njihovim životima.

Jedno popodne otišao sam do pristaništa, u šetnju kakvu sam upražnjavao dok sam živio u Buenos Ajresu, među velike konopce jedrilice, stara skladišta opeke u blizini, kranove, barke, mornare i galebove. To sam činio svaki put kad bih dolazio, kao da sam se vraćao stranicama knjige moje mladosti, koja je za to vreme štitila prilaz i zaleđinu grada. Ali, naišao sam na veličanstvene restorane, potkrovlja, poslastičarnice i portire, potpuno izmenjenog sveta, izloženog i jezivo skupog da sam izleteo poput izbačenog kamena.

Toga popodneva, u podzemnoj železnici opazio sam jednu devojčicu sa harmonikom u krilu. Njen tužni pogled i stara odeća naveli su me da nekoliko sekundi pogađam da li dolazi iz provincije Korijentesa, Tukumana, Misionesa i to bez ikakve zaštite. Mora da je primetila moju zainteresovanost, jer, dok me je netremice gledala, počela je da svira na harmonici neku cigansku melodiju koja je neočekivano promenila tok mojih razmišljanja. Prestala je da svira kad je voz stao na prvoj stanici i izašla. Ne znam zašto, ali me je nešto podstaklo da pođem za njom. U njenim očima bilo je nečeg fatalnog, nežnog i strašnog, zajedno sa uglom koji je odjednom iščezao u jednom skloništu. Zaustavila su me vrata. Kasnije su mi objasnili da su to Kosovci, koji tumaraju po Buenos Ajresu, po

autobusima i vozovima sa takvim harmonikama koje sviraju deca dok otac ili majka skupljaju milostinju. Objašnjenje banalno i definitivno nalik na negiranje straha rezignacijom kako bi se umirila savest. Buenos Ajres je uvek nalazio načina da me iznenadi, ali se nešto prljavo na njega prilepilo, žešće nego cement na koricama moje knjige.

Nekoliko prijatelja mi je poklonilo romane koje su tek objavili, ali, jedva da su nešto rekli o njima. Raspravljali su o tome da li Piglija ili Saer ispoljavaju strategiju da i dalje ostanu u argentinskoj književnosti, da li je bolje prestati sa objavljivanjem i zatim ne prisustvovati debatama za okruglim stolovima ili na predstavljanju knjige, da li se treba „usmeriti” na akademsku kritiku ili na štampu, prikrivati se, izigravati fantazmu, tražiti skromne izdavače koji se bave knjigom ili zablistati mesec dana kod nekog španskog izdavača i nestati poput prolazne zvezde sa promocije noviteta.

Njihove književne aspiracije bile su politika i, na izvestan način presudna, borbena taktika, ogorčenje, kao da su se bacali na rušenje zidova anonimnosti, nepremostivih barijera, koje samo nekolicina uspeva da preskoči i dostigne privilegovan položaj. Postojale su bleštave zvezde na književnoj sceni, tipovi koji preko noći zgrnu novac sa veoma lošim knjigama, potpomognuti izdavačima, novinskim priložima, marketingom, književnim nagradama, užasnim filmovima i knjižarskim izlozima u kojima su dobijali istaknuto mesto. I sve se to dešavalo za stolovima u barovima kao na nekom šarenolikom bojnopolju koje je pisac trebalo da prođe ne više kroz avanturu pisanja, mada su se neki ka njoj usmeravali, već da je bolno završe. Izdavači su se ljutili zbog odsustva dobrih knjiga, pisci zbog objavljivanja „balega” od strane velikih izdavača i svaki od njih iznosio je gnevnu primedbu, opravdanje za svoj neuspeh, za beznadežnu ambiciju. U Buenos Ajresu knjige su se pretvorile u centar lažne borbe za strategiju, talenat za osvajanje položaja i moći.

Kroz nedelju dana ukrcao sam se na trajekt i prešao preko Rio de la Platte na nepoznatu obalu. Reka je bila siva i mirna i kako sam se udaljavao od Buenos Ajresa, tako mi se činilo da mi se vraća energija jer su mi širina vode i horizonta omogućili da povratim dah i unutrašnju životnu snagu.

Dolazak u luku Montevidea bio je diskretan i okrepljujući. Grad se uvlačio u reku sa neprikladnim rešenjem, pružajući nekolicini visokih zgrada buku kranova, slično onim velikim nasukanim ribarskim brodovima, a uvala sa potpuno suprotne strane, okružena niskim brežuljkom, odvajala se materinskom skrušenošću.

Posle nekoliko časova ušao sam u jednu radnju, u staru olupinu, gde me je čekao Horhe Dinarli, vlasnik jedne od najsnabdevenijih knjižara sa starim knjigama. Jedan službenik me je sproveo kroz prostrani salon, u kolonijalnom stilu, do pisaćeg stola koji se nalazio u polumraku, prekrivenog knjigama koje su bile obavijene senkom koju je određivala kružna svetlost lampe, niska i nagnuta preko zelenog notesa. Dočekao me je prosedi čovek koji je govorio veoma tihim glasom i čije mi je ime dao pisac koji je putovao u Monterey.

U stvari, upoznao je Brauera prilično davno, mada je sa njim imao samo profesionalni kontakt, isti kao sa ostalim bibliofilima grada.

- Ljudi iz dve klase, ako mi dozvolite da objasnim: jedni, kolekcionari, posvećeni skupljanju retkih izdanja, časopisa Orasija Kiroge iz Salte, Borhesovih knjiga i svih njegovih članaka u časopisima; Kolumbovih zapisa, izdavača Giraldesa ili ekskluzivnih poveza knjiga sa Bonetovim potpisom, mada su ih otvarali samo da bi se bacio pogled na stranice knjige, kao što bi se gledao neki lep predmet, neko skupoceno delo. Drugi, veliki čitaoci, kao što je slučaj sa Brauerom, koji su tokom svog dugog života uspevali da sakupe impozantne biblioteke. Strasni, u stanju da plate ne malu sumu novca za jednu knjigu sa kojom provode mnoge časove, ne baveći se ničim drugim osim proučavanjem i tumačenjem knjiga.

„Vidite, možda nisam kompetentna osoba da pričam o Braueru. Ima drugih, mnogo pozvanijih koji su ga dobro poznavali i koji će znati da vam kažu šta se dogodilo, naročito Agustin Delgado, čiji ću vam broj telefona dati. Ja jedva mogu da vam kažem nešto najopštije.”

Dinarli je izgovorio ono „šta se dogodilo” spuštenog pogleda i sa neočekivanom nelagodnošću. Da li je aludirao na njegovu selidbu u Roću? Da li je bilo još nečeg? Otvorio sam svoju tašnu, izvadio koverat i stavio knjigu na njegov pisaći sto.

Prikovao je pogled za nju i ostao nekoliko sekundi nepomičan, ne želeći da je dodirne.

- Došao sam da vratim ovaj primerak - rekao sam, pažljivo posmatrajući kako će reagovati na moje reči. Onda se sagao i pogledao knjigu izbliza.

- Odakle ste je izvukli?

- Stigla je u moju kancelariju, na Kembričkom univerzitetu. Ne za mene, već za moju koleginicu. Ali, stigla je suviše kasno pa sam odlučio da je vratim.

- Pa, ne znam da li će bili moguće?

- Je l' Roća toliko daleko?

- Roća nije grad. Bila je u blizini La Palome. Ali, mislim da više nije tamo.

- Zaboga, molim vas, zadržite ovo - odgovori Dinarli, pokazujući na knjigu. Ponovo sam stavio knjigu u tašnu, dvostruko zaintrigiran. - Gledajte, to je slučaj koji mi je poznat iz priče. Ne usuđujem se da vam kažem bilo šta. Treba da razgovarate sa Delgadam. On će vam reći. Treba da ga nazovete posle deset časova uveče ili rano ujutro. Daću vam njegov broj telefona. Ne brinite. Nosi u sebi neku zloslutnu moć. Tek ćete kasnije shvatiti. Ne znam šta će uraditi s njom. Ne znam šta bih ja uradio sa knjigom kao što je ova. Ne ljutite se. Ovde volimo knjige - dodao je pokazujući na svoju biblioteku. - Želim da kažem: treba da razgovarate sa Delgadam.

Otvorio je svoj notes i zabeležio broj telefona na zadnjoj strani jedne od svojih vizitkartica.

- Ja mogu da vam ispričam samo gluposti. Upoznao sam ga pre nekoliko godina na jednoj licitaciji, jer se Brauer nadmetao sa starim Martelom. Znam da je radio u Ministarstvu inostranih poslova i ukoliko Martel ne bi podigao svoju olovku, dok bi se nudio zgoditak, Brauer ili Delgado bi ih kupovali. Američku književnost, uglavnom. Ali, trebalo je čekati odluku starog, nepogrešivog, u kojoj bi namirisali zgodnu priliku. Martel bi se u početku malo nećkao, dajući znak da nije naročito zainteresovan. Treba da znate, na licitaciji je šarolika ponuda. Izdanja bez vrednosti kao i autentični dragulji. Knjige onih koji su ih bacili po tri stotine, pet stotina primeraka, a koje je vremenom bilo veoma teško nabaviti i, štaviše, po visokoj ceni. Govorilo se da će izdavaštvo na taj način propasti. Mašinerija za reprodukciju na hiljade i stotine hiljada primeraka. Ali, to se već dešava. Vreme učini svoje. Vreme i glupost sa kojom knjigovesci

danas stavljaju na giljotinu stranice starih knjiga da bi ih sparivali, na primer, ne znajući da cepaju stotine dolara, odvajaju jedan rubin, čupaju krila sa statue boginje Viktorije, ako razumete moj bes. Ne uspevam da ih ubedim da prestanu s mračnim zadovoljstvom čekanja.

Dinarli se savladao i ponovo počeo da govori tihim glasom kao kad me je primio. Tema mu je bila neprijatna i kao da se plašio za sudbinu svojih reči.

- Što se tiče Brauera, njegove knjige su bile književnost - nastavio je - pre svega španska izdanja, knjige iz umetnosti, romani devetnaestog veka, dosta francuskih i ruskih. Time se bavio. Od mene je jednom prilikom kupio brošure braće Kareras, one koje su interesovale i Nerudu, koji je već godinama imao običaj da dolazi ovamo, ako se sećate, zbog jedne stvari...

- Imao je ljubavnicu, mislim u Atlantidi - pomogao sam mu da dovrši.

- Dobro, dolazio je ovamo, uvek zainteresovan za brošure Karerasovih, koji su štampali knjige na leđima mazgi, usred čileanske revolucije. Ali, stvar je u tome što mi je Brauer jednom prilikom ponudio kolekciju časopisa *Martin Fiero*, koja je bila duplikat. Imali smo korektnu saradnju. Bio je studiozan čovek, bez sumnje. Časopisi su bili ispisani po marginama, prepuni komentara i beleški, ne suviše opširnih, naravno. Ali, to pokazuje da je on bio ne samo kolekcionar već i obrazovan čovek starog kova, kao Martel, Orasio Aredondo, Simon Lusiks. Bar to mogu da potvrdim.

Znam da je živeo u jednoj velikoj kući, u ulici Kuareim, mada nikad nisam bio tamo. Pre nego što se preselio, pre nego što je doneo tu nepromišljenu odluku, razgovarali smo o njegovoj meksičkoj kolekciji. Ne brinite. Sve će vam to ispričati vaš prijatelj Delgado. Shvatite, mogli smo da mu otkupimo biblioteku. Znam da je bila veoma vredna, a kasnije sam saznao da je sadržavala veoma retke knjige, iako, kao što sam vam rekao, nisam stigao da ih vidim. Samo sam iz priča saznao, na primer, da je imao kompletna dela Leone Paljiera i Vidala, sa gravurama, koja danas vrede oko dvadeset hiljada dolara. Ali, ljudi izmišljaju kad se dogodi nešto neobično i onda više nije moguće sa sigurnošću znati šta je fantazija a šta stvarnost. Najbolje je da se obratite Delgadu, mada, da budem

iskren, sumnjam da može ispuniti vaša očekivanja. Mislim da niko ne zna gde je Brauer otišao. A, sada, ako se ne ljutite, molio bih vas da ne gubite vreme sa mnom.

Dinarli je ustao i primetio sam da se klatio dok je obilazio sto.

- Oprostite što se mešam - reče - savetovao bih vam da budete oprezni kad Delgadu budete pokazivali knjigu. Odmah će mu biti jasno, to je vrlo neobičan čovek.

Otpratio me je do vrata svoje kancelarije. Predao mi je vizitkartu i poželeo sreću.

Kad sam se vratio u hotel, prvobitna konfuzija je iščilela i shvatio sam da me je *Linija senke* vodila u pustinju sa retkim izvorima vode. Tumarao sam po tom gradu, umereno prljavom, umereno starom, umerenom i po pitanju sklonosti njegovih građana. Bio sam impresioniran razvučenim saobraćanjem autobusa, ljubaznošću kelnera po barovima, osobljem u hotelu, taksistima, kao da će zaustavljeno i učmalo vreme, ispod ljubazne obazrivosti, prikriti nejasnu ogradu tajni.

Mora da sam bio pod uticajem jedne rečenice iz prologa ove knjige koje nisam mogao da se oslobodim i koja je iz časa u čas postajala sve uzbudljivija. Na svojim putovanjima Konrad nije posetio Montevideo, ali da bi negirao fantastično objašnjenje u svojoj priči, tvrdio je: „Svet živih bića već sam po sebi sadrži dovoljno čuda i misterija; čuda i misterije koje vladaju na tako neobjašnjiv način našim emocijama i mislima skoro da je dovoljan da opravda shvatanje da je život sličan vraćanju.”

Nisam uspeo da je potpuno izbacim iz glave dok sam u međuvremenu ponovo preispitivao Dinarlijeve reči, utisak koji je na mene ostavio njegov radni sto i pramac ogromne barke u podnožju jedne ulice, prepune saobraćaja, banaka i kioska sa časopisima; sve je preko mere skupljeno na jednom mestu, crveni pramac, sivi grad, kao dva ukrštena sveta, jedan u drugom, što ih je na izvestan način pretvaralo u nestvarnost.

TRI

Javio sam se Delgadu u jedanaest časova uveče. Bio je iznenađen i prihvatajući da me primi sledećeg dana popodne, dao mi je svoju adresu, u kraju zvanom „Punta Karetas”, dva imena koja sam sa izvesnim naporom mogao dovesti u vezu.

Delgado je rekao „moj studio”, ali, tek kada sam ušao u modernu zgradu, popeo se na peti sprat i on mi otvorio vrata, shvatio sam da sam imao potpuno pogrešnu ideju. Visok, vitak, u plavom dvodelnom odelu sa crnom kravatom, Delgado me je poveo u jednu prostranu salu čiji su dvokrilni prozori gledali na ulicu. Sa ponosom je posmatrao moje čuđenje. Ogromne vitrine nizale su se duž zidova od poda do visokog plafona, nakrcane knjigama. Ne samo u toj sali već i u sledećoj. Proveo me je kroz ceo sprat i od jedne do druge prostorije nailazio sam na slične vitrine, pretrpane kolekcijama, na kružne police u hodnicima koje su sadržavale velike rečnike, ormane pune medalja od raznih legura, knjige u kupatilu, u sobi za poslugu, u kuhinji, u prizemnim prostorijama. Pretpostavio sam da ne živi tu, što je smatrao za potrebno da mi objasni kad smo seli u dve velike fotelje u sali, ispred muzičkog uređaja.

Živim na gornjem spratu - odgovorio mi je - sa ženom i, odnedavno, sa sinom. Jednom sam se nosio misiju da izgradim unutrašnje stepenište da bih povezao spratove, ali sam kasnije shvatio da ne treba mešati knjige sa svakodnevnim porodičnim životom. Neizbežno se isprljaju.

Prekrstio je noge tako da sam mogao da vidim pedalj kože, nežne i bele, između finih sokni i ivica pantalona, detalj koji bi, da je bio smotreniji, pomislih u sebi, pokušao da izbegne. Njegovo lice, sveže obrijano, kosa proseda i izuzetno negovana, upozoravali su me da budem na oprezu.

- Koliko knjiga imate ovde? - upitao sam.

- Da budem iskren, ne vodim računa o broju. Ali, pretpostavljam oko osamnaest hiljada. Od najranijih dana počeo sam da kupujem knjige, jednu za drugom. Biblioteka koja se stvara predstavlja jedan život. Nikada ne predstavlja, recimo, zbir različitih knjiga.

- Želeo bih da mi pojasnite - zamolio sam.

- Čovek ih nagomilava po policama i izgleda kao da ih ima mnogo, ali, dozvolite, radi se samo o jednoj iluziji. Pratimo pojedine teme i, nakon izvesnog vremena, čovek konačno uspeva da bliže odredi dela; ako želite biću precizniji, čovek prevaljuje jedan put da bi prevashodno sačuvao njegove tragove. Nije jednostavno. To je proces u kome upotpunjujemo bibliografije, zaokupljeni traganjem za vezom sa knjigom koju nemamo, a kad to uspemo, puštamo da nas povuče druga knjiga. Mada, moram priznati, ja sam veoma ograničen čitalac. Moram da pročitam čitav niz beležaka, da protumačim smisao svakog pojma i zbog toga jedva stižem da sednem i pročitam jednu knjigu a da prethodno ne pročitam još dvadeset, ponekad da bih protumačio samo jedno poglavlje. Oднедавno, ovaj posao me oduševljava.

Zagonetno se osmehnuo, što sam sa olakšanjem prihvatio.

- Ali, nažalost - reče - koliko časova mogu da posvetim čitanju? Sve ukupno, četiri do pet časova. Vidite. Radim od osam ujutro do pet po podne, na veoma odgovornom poslu. Ali, jedva čekam trenutak da dođem ovamo. U pećinu, ako se slažete, i da sa zadovoljstvom provedem vreme do deset, kad se obično penjem gore da večeram.

Ne interesuju me prva izdanja, već da mi se knjiga nalazi nadohvat ruke, u najboljem mogućem stanju, jer me drugačije muka hvata. Ove biblioteke koje vidite napravljene su od specijalnog ukrasnog drveta, drveta bez pukotina kroz koje ne mogu da uđu insekti; naručio sam specijalne police: po deset ploča od tvrdog drveta, zalepljenih lepkom koji odbija insekte, a to što sam stavio vitrine to je zato što knjige, neminovno, skupljaju mnogo prašine. Međutim, za svaki slučaj, s vremena na vreme moram da ih prskam praškom sa insekticidima, jer se nikad ne zna. Bube ruse su sludele Brauera.

- Da li je držao svoje knjige u vitrinama? - iskoristih priliku da pitam.

Nasmejao se i nekoliko trenutaka ćutao.

- Držao ih je na različite načine, jer nije imao sredstava da zaštiti svoje impozantno delo. Razgovarao sam sa njim o tome dosta. Ali, Brauer je uvek bio verodostojan čitalac. Novac koji je imao, uvek je trošio na knjige. Od trenutka kad sam ga upoznao, pre dosta godina, u prodavnicama knjiga u Tristan Narvahu, znao sam da se radi o neizlečivom bolesniku. To bisto mogli da zaključite na osnovu njegove suve i isperutane kože.

Ponovo sam pogledao Delgadov nežan zglob, žućkast i gladak, upravo kao pergament. Primetio je moju neočekivanu zainteresovanost pa je odmah povukao pantalone.

- Zauzimao je veoma važan položaj u Ministarstvu inostranih poslova - nastavio je. - Živeo je sam u kući u ulici Kuareim i tamario sve knjige koje su stizale u njegove ruke, zajedno sa bezbrojnim paketima bombona i karamela, koje su prekrivale podove njegovih soba. Navika sa karamelama zamenila je onu sa cigaretama, koje su mu lekari zabranili i bio je od njih zavisn poput njegove strasti za knjigama, smeštenim u velike biblioteke, koje su zauzimale sobe, od prizemlja do tavana, s kraja na kraj; bile su razbacane po kuhinji, kupatilu, čak i u njegovoj spavaćoj sobi. Ne u onoj koja je za to namenjena, jer je odatle izašao, već u potkrovlju, gde je odlazio da spava, pored malog kupatila. Zidovi stepeništa koje je vodilo do tamo, takođe je bilo puno knjiga, a francuska književnost devetnaestog veka bdela je, da se tako izrazim, nad njegovim slabim snom.

Imao je kompletne kolekcije starih časopisa, dosta klasične književnosti, skoro svu rusku literaturu devetnaestog veka, kolekcije američke književnosti, knjige iz umetnosti, eseje iz filozofije i komentare o tim esejima: svu književnost grčkog i elizabetanskog pozorišta, peruansku poeziju do sredine dvadesetog veka, razne meksičke inkunabule, prva objavljena dela Arlta, Borhesa, Valjeha, Onetija i Valje-Inklana, da ne računamo enciklopedije, rečnike, brošure i izdanje putnika sa krstarenja rekom Rio de la Plata.

Uspeo je da ima toliko knjiga (mislim više od dvadeset hiljada) da se salon, ne tako mali, našao uzduž i popreko popunjen sličnim policama kao u narodnim bibliotekama. U kupatilu je bilo knjiga po svim zidovima, osim oko tuša, a nisu se oštetile zato što je prestao da se kupa toplom vodom da ne bi stvarao paru. I leti i zimi tuširao se hladnom vodom.

Delgado je pomilovao vrat i nasmejao se, ne pogledavši me.

- Znate šta je na kraju uradio? - Pogledao me je, konačno. - Poklonio je auto jednom prijatelju da bi mogao da koristi i garažu. Nije imao sreće sa zamenom. Te godine je bila užasna zima pa je kolekcija celokupne umetnosti, od veoma tankog papira,

svilenkastog, bila od kiše oštećena i potpuno upropašćena. Pošto sam ja imao dve kolekcije, dao sam mu jednu.

- Računao je, pretpostavljam, na dobro ekonomsko stanje... - usudio sam se da kažem.

Imao je sreće što je mogao da se penzionise u ranijim godinama, a od majke je dobio nasledstvo. Baš smo dosta razgovarali o sudbini tog novca. Ubeđivao sam ga da ga ne troši na licitacijama, već na konzervaciju svojih biblioteka. Ali, već sam vam rekao: bio je strastven čitalac i provodio je ne četiri sata, već dobar deo dana i celu noć sa knjigama. Njegove knjige su neizbežno postajale rukopisi.

Ja ne pišem po knjigama. Pravim beleške odvojeno i dok radim ubacujem ih među stranice. Kasnije ih vadim i bacam u korpu.

- Zašto ih ne čuvate? - upitao sam začuđeno.

- Slušajte, ne piše se bilo šta. Što će reći: ne bi trebalo to da se radi. Zabeležim stvari koje me interesuju. Asocijacije. Mišljenja koja me vode ka drugim knjigama i ka nekom drugom mišljenju. To su zapisi jednog čitaoca. Na primer: Ova Kevedova metafora traži da se po svojoj formi uporedi sa Ben-Kuzmanovom, u arapsko-andaluzijskoj antologiji (konsultovati Gredosovu ediciju) i po obličju ptica, što se vezuje za simbolizaciju ptica u jednom Lope de

Veginom delu (uporediti sa: Španskom zbirkom stručnih priručnika za naučna istraživanja). Koga bi tako nešto moglo da interesuje?

Priznajem da su me neka mišljenja stavila na probu, ali, čitalac je putnik na putovanju koje je već ranije pređeno. I beskrajno. Drvo je već opisano, i kamen, i vetar u granama, i nostalgija za tom granom i ljubavlju kojoj je pozajmila svoju senku. I ne nalazim veću sreću od prelistavanja knjiga po nekoliko sati dnevno, jer bi mi u suprotnom slučaju ljudsko vreme izgledalo besmisleno. Jedan život nije dovoljan za prelistavanje. Ukrašću pola Borhesove rečenice: „Biblioteke su vrata vremena.”

Često sam imao običaj da sa Brauerom razgovaram o ovim stvarima. Molio sam ga da ne upropasti veoma skupocena izdanja sa svojim užasnim škrabotinama. Uprkos tome, nije me poslušao. Ja sam ga optuživao da je bezosećajan i pravi licemer i da stvari koje nam prigovaraju treba da prihvatamo sa punim poverenjem. Objašnjavao je da kad piše na marginama i podvlači, često sa

šiframa u raznim bojama, uspeva da shvati smisao. Nadam se da vas neću povrediti ako ponovim jednu od njegovih izjava: „Ja palamudim sa svakom knjigom i ako nema zapisivanja nema ni orgazma”. Za razliku od njega, meni je škrabanje ličilo na brutalnost, poput njegovih reči. Veliko mi je uživanje da otvorim knjigu bilo gde i da ne naiđem na ispisane stranice, da razgledam dobar prored, tipografiju, široke bele margine, da za svaki rođendan otvorim netaknutu knjigu.

Delgado je naglo prekinuo kao da je završio svoju nesmotrenu ispovest. Ali, posle kratke pauze, nastavio je:

- Ništa od ovog za Brauera nije bilo važno njegovoj divljoj oholosti, njegovoj progresivnoj nezasićenosti.

Ponovo je začutao sa izrazom gorčine. Prikrivajući nezadovoljstvo, ustao je. Brzo se izvinio što me ničim nije ponudio i uputio se ka jednom malom električnom aparatu za kvanje kafe.

- Pričao mi je da su ga bube ruse izluđivale - rekao je, dok je iz malog bara pokušavao da izvuče dve porcelanske šoljice.

Podigao je jednu obrvu i završio pripremanje kate.

- Imao ih je na stotine, možda hiljade, u bibliotekama. Jedno vreme ih je kontrolisao i prskao praškom sa insekticidima, koje je naručivao svakih šest meseci ili bar jednom godišnje. Počele su da uništavaju važna dela. Svakako ih je zaustavio, ali ih nije istrebio. Koristio je velike debele daske od neistesnanog drveta; imao je ženu, ne tako mladu, koja se nije trudila da ih se otarasi, a bilo je dana kad sa merdevinama nije dosegla do uglova gde su bili moljci i, sasvim iskreno vam kažem, u kući je imao previše knjiga. Bilo mu je potrebno čitavo bogatstvo da ih drži zaštićene od vlage, buba rusa, moljaca, prašine, paukova. U izvesnom smislu, njegova ambicija se više nije mogla kontrolisati. Prigovorio mi je što malo vremena posvećujem čitanju. Ali, zamislite čoveka koji ima slobodan ceo dan, a ako želi, i celu noć. I novac da kupi knjige koje želi. Bez ograničenja. Zavisi od svojih želja. A u čemu se ogleda želja? Ako mi dozvolite jednu opasku... pokušavam otkriti njegovo ograničenje. Ali ga nije lako otkriti. Više od putnika, Brauer je bio osvajač. Pretvorio se u to. Želim da kažem: izgubio je savest na licitacijama. Savest i prijatelje. Mnoge kolege su se ljutile zbog gubljenja zgoditaka koje su iščekivali već neko vreme a koji su završavali u Brauerovim rukama,

jer nisu bili u mogućnosti da ponude veću sumu od one koju je on nudio.

Ali, nije bilo samo to. Došao je trenutak kad je novac počeo da mu nestaje. A nije bio milioner. Prestao je da se takmiči oko cena i, konačno, da ređe učestvuje na licitacijama. Bila je još jedna stvar u pitanju. Njegova bivša žena, posle mnogo godina, zatražila mu je novac da bi angažovala advokata, a što je još gore: suočio se, po prvi put, sa potrebom da proda kuću i da se preseli.

- Niste mi rekli da je bio oženjen.

- On nije pričao o tome. To se desilo mnogo pre nego što sam ga upoznao i nekoliko puta kad bismo pomenuli tu temu nije mi otkrivao detalje.

Delgado je ućutao i servirao mi šoljicu kafe, pogledavši me krajičkom oka.

- Nisam vas ni pitao zašto ste ovde. Bilo mi je dovoljno što vas je poslao Dinarli... razumeo sam da nećete insistirati na temi koja bi bila bolna.

Pronašao je način da mi postavi pitanje. Ali je dopustio da oklevam sa odgovorom, sa izvesnom podmuklošću koju nisam znao da objasnim. Nastavili smo prilično dugo da razgovaramo, ali još uvek nije bilo znakova motiva koji su ovaj primerak knjige *Linija senke* doneli u Bluminu kancelariju. Predosećao sam, međutim, kako mi se na nevidljiv način približava, kako se kreće, uprkos mračnoj tišini okeana, hodočasnik Otago iz Konradovog romana.

- Nismo mnogo razgovarali ni o jednoj drugoj stvari - Delgado je prihvatio moje oklevanje - koja se, očigledno, završila užasno. Motiv je mogao da bude bilo koji, ali ono što je izgleda bilo jasno to je da je njegov položaj dostigao jednu tačku sa koje nije bilo povratka. Osećao se prevarenim od strane knjiga. Kako seliti slične biblioteke? Kako izbeći odvajanje od njih? Posvetio im je čitav svoj život. Bile su njegovo delo. Ali, osim za nas, nekolicinu njegovih prijatelja, koji smo ga često posećivali, i za neke majke iz susedstva koje su povremeno slale svoju decu da konsultuju neku od knjiga da bi ispunili svoju dužnost prema gimnaziji ili fakultetu, njegovo delo počelo je da mu predstavlja pravu moru.

Šta je mogao da uradi? Mogao je, u slučaju da reši da se odvoji od nje, da je ponudi gradu ili ministarstvu ili Fakultetu društvenih nauka.

Urugvajaska država otkupila je dosta vrednih biblioteka i tako spasla bogatu baštinu. Ali, mnoge od njih, kažem to sa osećanjem stida, bile su opljačkane, štaviše, na najnesхватljiviji način. Ljudi su dolazili ovamo da bi krali vredna dela. Jedan argentinski bibliofil naručio je krađu izdanja *Misionar*, jer su izdanja misionara retkost, a u Narodnoj biblioteci je postojalo samo jedno. Ukrali su ga i odneli tom gospodinu, čije ime nije vredno pominjati. Nekoliko godina kasnije, njegove knjige su bile prodate biblioteci u Limi i dokument je završio tamo.

Tako da Brauer nije mogao da zamisli takvu sudbinu bez straha da svoje delo ne vidi u rasipanju. I na Fakultetu društvenih nauka, takođe, opljačkana su važna dokumenta iz biblioteke Orasija Aredonda, dok su druga izgubljena. Takva sudbina mu je bila nezamisliva. Knjige su već bile zauzele mesto ispod kreveta, nagomilavale su se po hodnicima, i izgledalo je kao da u kući žive svoj život.

Sećam se kako se jedno vreme, uprkos neodrživoj situaciji, posvetio sređivanju svoje kartoteke. Već više nije mogao da pronađe knjige koje je tražio. I to je počelo redovno da se dešava. Knjiga koja ne može da se nađe, imao je običaj da kaže ljudima, ta knjiga više ne postoji. Ali i gore od toga.

Imao je stari nameštaj od mahagonija, kao što je bio onaj u starinskim kancelarijama, sa kliznom bravom i fiokama u kojima je grupisao kartice za katalogizaciju, kao u narodnim bibliotekama. Dvadeset hiljada knjiga više nije moglo da se sredi na takav način. Nedostatak je bio u strogom poštovanju reda, poštovanju takoreći nadljudskom, rekao bih, kao i u metodama i posvećivanju određenog vremena nezgodnom poslu katalogizacije dela, čiji su sadržaji potpuno različiti od brojeva koji ih identifikuju. Ali, tu je trebalo staviti naslov knjige, ime autora, i kratki rezime koji bi imao jedinstven sadržaj. Ako čovek želi da ode u Amazoniju mora da pripremi i gomilu sitnica koje mu neće biti neophodne, ali, znate, one su korisne kao takve i nemaju nikakvu drugu upotrebnu vrednost. Ako želite da napišete jednu poemu, potreban vam je papir i jedna upotrebljiva olovka, isto je i kad želite da zavedete jednu ženu, morate se pripremiti u pogledu mnogih različitih stvari, čak neprijatnih, kao na primer, da isečete nokte na nogama. Kad se

poseduje biblioteka, kao što je Brauerova, kartoteka je neophodna. Čovek može da osvoji mnoge knjige, ali osvajač ima obavezu da administrativno upravlja njima.

I kad mu se nisu čak ni sviđale, uvek je pohlepno tamanio knjige jednu za drugom. Njegova kartoteka bila je u zaostatku, mislim, isuviše velikom. Nisam verovao da se može srediti, ali, posle nekoliko meseci, rekao mi je da ju je skoro potpuno sredio. „Najgore je od svega”, prokomentarisao je, „to što mi najviše posla zadaje tematska srodnost knjiga.”

Bio je to prvi nagoveštaj da sa njim nešto nije bilo u redu. Baš tu, gde vi sada sedite, jedno popodne, pričao mi je o teškoći što ne može da na jednu policu stavi dva neprijateljska autora. Nije se usuđivao da Borhesovu knjigu stavi pored knjige Garsija Lorke, koga je, na primer, Argentinac kvalifikovao kao „andaluzijskog profesionalca”. Niti Šekspirovo delo pored Marlovog, napominjući njihove međusobne zlobne optužbe za plagijat, mada ga to nije sprečavalo da se drži numeričkog reda svake knjige u okviru kolekcije. Niti je knjiga Martina Ejmisa, nesumnjivo, išla pored knjige Džulijana Barnsa, pošto su se ovi autori međusobno svađali, kao ni Vargas Ljosa pored Garsije Markesa.

Prećutao sam, ovo vam kažem sa žaljenjem, simptome bolesti zbog koje je moj prijatelj doživeo mentalno rastrojstvo. Objasnio mi je da radi po sistemu razlomaka brojeva, dovoljno otvorenom, koji u priličnoj meri dopušta promenu mesta knjiga, poštujući dinamičke kriterijume (nikad na temelju pretpostavki, dodao je zanesenjački), jer, na kraju krajeva, ništa nije važnije od literarne vrednosti. Tako da, ako su postojali opravdani razlozi koji su štitili delo od zaborava ili su donosili novu privlačnost kroz druge tekstove, onda bi delo menjalo svoje mesto na policama. Zagovarao je kraj tematskoj katalogizaciji takvom žestinom da je za nekoliko dana uspeo da me potpuno zbuni.

Naravno, jedna stvar je moći smestiti knjige a druga poređati ih zajedno ili odvojeno. Ali, uporno je tvrdio da srodne knjige zaslužuju da ostanu grupisane po drugačijem ustrojstvu nego one po tematskoj sadržini.

Vekovima smo koristili „prost sistem”, nastavio je, neosetljiv za pravi redosled po srodnosti. Hoću da kažem da su *Pedro Paramo* i

Ražuela dela dvojice latinoameričkih autora, ali da bi se sledio put jednog nužno je ići prema Vilijemu Fokneru, dok nas drugo vodi prema Moebisu. Ili, izraziću se na drugačiji način: Dostojevski je sada bliži Tolstoju nego Robertu Arltu. Ili, da budem jasniji, Hegel, Viktor Igo i Sarmijento zaslužuju da budu zajedno više nego Pako Espinola, Benedeti i Felisberto Ernandes.

Nikad nisam uspeo da shvatim sistem Karlosove klasifikacije jer bih morao da se na silu upuštam u jednu takvu operaciju, tako da sam nekoliko meseci prestao da ga viđam. Ali, naši zajednički prijatelji su me obavestili da je radio na svojoj kartoteci, da je dosta vremena posvećeno proučavanju sistema kompleksne matematike i, na zaprepašćenje većine, kod njega su se zapažali ne samo simptomi iscrpljenosti već i ludila.

Delgado je ustao i izašao iz sobe. Vratio se sa jednom fotografijom na kojoj se video čovek oko pedesetak godina starosti kako sedi pored okruglog stola, zatrpanog knjigama, sa leđima okrenutim prema zidu od cigala, uz koji se peo ladolež. Sunce je osvetljavalo lice sa finim crtama i živahnim očima, sa kosom namerno zabačenom unazad. Na sebi je imao košulju sa dugim rukavima, sedeo je prekrštenih nogu i odavao utisak grubosti koju nisam očekivao.

- Fotografisao sam ga u dnu njegove kuće - reče Delgado, posle kraće pauze.

- Nije upotrebljavao naočare - primetih.

- Imao je privilegovan vid. Tražio sam jedan detalj koji upućuje na ono što ću vam reći. Ne mogu da ga pronađem.

Jedan prijatelj ga je zatekao kako večera ispred izvanrednog izdanja *Kihota* smeštenog na jednom pultu, iza čaše belog vina. Ako me razumete šta hoću da kažem, ne zbog onog što je držao u ruci, već onog što se na neki način odnosi na knjigu.

Drugi je otkrio nešto još čudnije. Morao je da se popne do toaleta u potkrovlju jer je onaj donji bio u kvaru i, prolazeći pored otvorenih vrata sobe, na krevetu je video oko dvadesetak knjiga precizno poređanih ali postavljenih na takav način da su podsećale, po dimenzijama i zaobljenosti, na figuru ljudskog tela. Tvrdio je da se mogla prepoznati glava, uokvirena malim knjigama sa crvenim koricama, torzo, oblik ruku i nogu. Žene? Muškarca? Dvopolnog?

Diskutovali smo. Niko nije mogao da potvrdi niti da opovrgne njegovo zapažanje. Niti smo mogli da znamo da li su naslovi bili odabrani. Ali, tom prijatelju se učinilo da je prepoznao knjigu princa Siruela: na glavi Brevijar Fonda za kulturu ekonomije; na nogama razne Losadine knjige.

Ne znamo šta su knjige radile na krevetu ili šta je on radio sa njima. Niko se nije usudio da ga pita jer je scena bila postavljena u intimnom delu sobe. Ali, meni je bilo potpuno jasno da ga je tematska srodnost knjiga odvela suviše daleko, da se nije mogla kontrolisati.

- Da li ga je još neko video?

- Samo taj prijatelj - nastavio je Delgado. - Ispričao je to sa dosta rezerve. Ostali smo zbunjeni. Kakav je odnos tako pametan čovek kao on imao prema knjigama? Da li se sa njima igrao kao devojčica sa svojim lutkama? Da li ih je smišljeno organizovao tako da su one gubile svoj pravi smisao? Da li je pokušavao da se uporedi sa figurom od papira i mastila? Ne znam. Ali ono što ga je dotuklo bio je nesrećan slučaj koji sebi nikad nije oprostio i kome sam slučajno i ja bio svedok.

Od pre dva meseca, tako sam čuo, Karlosu je pričinjavalo zadovoljstvo da čita Francuze devetnaestog veka pri svetlosti sveća za šta je koristio srebrni svećnjak. Razgovarali smo o tome nedavno jer i ja uživam da čitam Getea dok sa muzičkog uređaja odzvanja Vagnerova opera ili, recimo, da Bodelera prati Debisi. To je deo putovanja i mogu vas uveriti da je zadovoljstvo, u svakom slučaju, vrhunsko. Možda vam je poznato da kada tiho čitamo mi emitujemo zvuke u nekom neprimetnom ritmu. Ali, ne utišavamo zvuke. Glas je tu, tih, nikad ne prestaje. Prati liniju kao partitura instrument i, verujte mi, važan je koliko i čulo vida. Stvara ton, melodiju koja prati reči i rečenice kao kada se muzika svede na osećajnu meru i kad u dubini bubne opne nastaje harmonični kontrapunkt između njegovog sopstvenog zvuka i onih drugih, zvonkih. Ako se prekorači nekoliko decibela, muzika će nadjačati vaš glas i poništiti tekst. Ne samo to, ona obmanjuje. Loš tekst, praćen dobrim koncertom može da izgleda mnogo bolje nego što jeste.

Zbijali smo šale oko ideje da svedemo upotrebu sveća umesto električnog svetla samo kad se radi o delima iz ranijih vremena.

Može vam to ličiti na nepotrebno preterivanje, ali, probajte da osvetlite jednu uljanu sliku sa svećama i otkrićete da dobija potpuno drugačiji izgled od uobičajenog, ma kako bila dobro osvetljena. To je kao nova slika - senke postaju žive i rekli biste da više ne postoji bitna razlika između svetlosti koja izbija iz boja i ulja i svetlosti sobe u kojoj se nalazi. Prostori se produžavaju i vi ulazite u jednu panoramsku dimenziju.

Nešto slično dešava se i sa određenim knjigama, jer stranica teksta, takođe, predstavlja jedan uzbudljiv crtež. Igra proreda i malih figura koje se ponavljaju od vokala do konsonanta, po svojim sopstvenim pravilima ritma i kompozicije i nikad nisu nevažni debljina papira, izabrana slova, veličina margina, boja papira, numeracija prema desnoj strani, uravnoteženost, bezbroj detalja koji joj daju osobenost. Ma kako dobro izgledala nova knjiga i beli papir, pod svetlošću sveća ona dobija boju patine, koja unosi zvučnost, i pruža izvanredno osećanje. A kakvo tek uživanje predstavljaju hodnici.

- Kakvi hodnici? - upitah zbunjeno.

- Vidite, radi se o jednoj staroj raspravi. Niko ne zna pouzdano da li se tu radi o talentu autora ili o lepoti izdanja. Mišljenja su podeljena. Ali, mnogim čitaocima je dovoljno da pogledaju hodnike pa da znaju da li je knjiga dobra i da li zaslužuje da se čita.

Delgado je otišao do svoje biblioteke, izvadio jedno staro izdanje *Evgenije Grande* i spustio ga u moje ruke. Zamolio me je da otvorim knjigu i da na bilo kojoj stranici potražim vertikalne ili horizontalne ulice, iscrtane razmacima između reči. U stvari, otkrio sam dugačke ulice, koje su se nastavljale od reda do reda, ukrštale se sa paragrafima, povremeno se prekidale i kretale u dijagonalnom pravcu, sa desne na levu, sa leve na desnu stanu ili bi se spuštale slobodno.

- Pisac bez ritma u stilu izražavanja ne može to postići. Ako osakati jezik sa dve ili tri reči duže od četiri slova samo u jednoj rečenici, neminovno će preseći ulicu i, u svakom slučaju, ritam. Tražite ih na stranicama i nećete ih naći. Jedno loše izdanje, sa suviše malim ili suviše širokim kućištem, napašće, takode, žestoko te figure koje oko posmatra takoreći neprimetno.

Brauer je bio sklon mišljenju da taj fenomen zavisi od autora, od hijerarhije stila. Ali, ja nisam siguran.

Vratio sam mu knjigu, padajući pod njegov uticaj, nakon što sam se uverio da su se hodnici ponavljali od stranice do stranice, formirajući neobične figure.

- Pomenuli ste nesrećan slučaj - podsetih ga.

- Da. Moj povratak na posao poklopio se sa večću da je Karlos baš u tom trenutku čitao, osvetljavajući svoju knjigu svećama, s jedinom namerom da ohrabri druge da se ugledaju na njega. Nikad to nije radio sa autorima dvadesetog veka, jer bi u takvim prilikama palio električno svetlo i, naravno, menjao muziku. Ali, on je bio ljubitelj romana dvadesetog veka i imao je veoma mnogo muzičkih diskova koji su mogli da ih prate.

Jedne noći je preterao sa vinom, drugom dobrom pratnjom, iako opasnom, i zaboravio svećnjak na kartoteci. Mora da je neka od sveća pala, jer se probudio gušeći se od dima, ugledavši plamen u prednjoj sobi. Sva sreća što je spavao gore jer dim, kao što znate, teži da ide gore.

Sledećeg popodneva zatekao sam ga ispred izgorele kartoteke, jer mi nije čak ni otvorio vrata. Sprat je bio poplavljen vodom, u licu je izgledao kao da nije spavao cele noći a njegovo očajanje je bilo užasno.

Pravo je čudo da nisu izgorele biblioteke i da se slučaj nije završio tragično. Ali, izgubio je arhivu, jedan deo je izgoreo a drugi je poplavlila voda. Doviknuo mi je da uđem, dok je on sedeo, kao što vam rekoh, izvaljen u jednoj fotelji, pogleda uprtog u crne mrlje od izgoretina na onome što je od nameštaja preostalo. Uspeo je da lokalizuje požar i spase veliki broj knjiga čak i da sačuva prisebnost kao da nije ni bio svestan dešavanja oko sebe. To je za njega bila prava tragedija, koju sam propratio ćutanjem uz nekoliko uzdaha na koje je smesta zavrteo glavom. Sedeo je tako, sa rukama među kolenima, kose prebačene preko obe strane čela, mračnog pogleda, uperenog u jednu nogu kartoteke. Nisam očekivao nikakvu ljubaznost u trenutku kao što je bio ovaj. Ostao sam sa njim neko vreme a onda sam otišao iskreno potresen, jer spominjanje požara pred jednim bibliofilom imalo bi isti efekat kao spaljivanje snova. Nešto što znamo, što vrebalo, što je realno i što može da uništi čoveka

za svagda. Učimo se da ga izbegavamo, čak i da ga ne pominjemo, ubeđeni da ako ga ne prizivamo neće se ni desiti.

- Šta se dogodilo posle? - požurih da upitam.

- Dobro, ali pre nego što vam to ispričam, recite mi zašto pričamo o Karlosu Braueru. Ako vam nije neprijatno - dodao je Delgado osornim tonom, koji sam odmah razumeo. Iscrpeo je svoju ljubaznost i počeo da se oseća zloupotrebjenim.

- Došao sam da mu vratim knjigu koju je poslao jednoj kolegici koja je umrla pre nego što ju je primila.

- Kako se zove? - upitao je zainteresovano.

- Bluma Lenon. Radila je na odseku za hispanske jezike na Kembričkom univerzitetu. Nedavno je umrla, automobil ju je pregazio.

Delgado me je pogledao, iznenađen, i video sam da se klata u stolici kao da će ga pominjanje Bluminog imena sprečiti da nađe novi oslonac.

- Molim vas - reče, još uvek nesiguran - ispričajte mi još nešto. - Srećom, držao je jednu knjigu u ruci.

Ovog puta, iznenađen sam bio ja. Odakle je poteklo ovo nemoguće pitanje? Namerno sam ćutao dok je Delgado ispred mene bledeo, ne mogavši da shvati da se do tada nisam pomerio s mesta, gde me je gnjavio sa njegovom dugom pričom, sa nastranostima čoveka posvećenog putovanju kroz knjige. Ali, moje držanje mu je izobličilo izraz lica i ponovo je počeo da se klata. Neprijatno razmišljanje prožimalo mu je celo telo.

- I još jedna stvar. - Upitao sam ga skoro sa strepnjom. - Morate mi verovati - reče. - Da li je moguće da ova knjiga potiče od Emili Dickinson?

Ponovo sam se umirio, sad već potpuno bezvoljan.

Grohotom se nasmejao. Štucnuo je. Opet je začutao na neki agresivan način. Nastavio je ne shvatajući šta se dogodilo.

- Ne plašite se. Ili bi trebalo da se obojica uplašimo. Teško mogu u to da poverujem.

- To ja kažem - rekoh - žureći da čujem odgovor.

- Dakle, želite li da čujete? Posle požara, Karlos je, konačno, prodao kuću, dao ženi novac koji je tražila i otputovao u Meksiko. Putovanje je trajalo između dvadeset i trideset dana. Nije bio dobro.

Ako vas interesuje, kasnije ću vam ispričati. Ali, ono što očekujete da vam odgovorim, to je da smo se nakon njegovog povratka sa tog puta, videli jedne subote, na sajmu Tristan Narvaho i razgovarali. Pričao mi je da je bio u zalivu Golf, u Mičoakanu i drugim neobičnim mestima kojih se sećao. Rekao mi je da je učestvovao na kongresu pisaca u Montereyju. 'I kako je bilo? Je l' bilo dobro?', upitao sam ga. I čujte šta mi je odgovorio. 'Više-manje. Ali, upoznao sam jednu profesorku, Engleskinju, veoma simpatičnu, što je bilo najlepše. Jednu od onih vatrenih i umišljenih akademika, koje sve proveravaju kroz literarne citate i u slučaju da ih zadesi smrt, najviše bi volele da budu pregažene dok čitaju Emily Dickinson.'

Nisam mogao da prikrijem nervozan smeh. Nekoliko minuta smo se gledali, zgranuti, kao da smo pripadali priči sa kojom se poklopila stvarnost u neočekivanoj podudarnosti. Delgado je ustao, otišao do malog bara i vratio se sa flašom viskija, ledom i dve čaše.

- Zašto ne postoji drugačiji način da ovo podnesemo? - reče.

Dok je servirao piće, setih se Blumine posvete na prvim stranicama knjige. Nešto ili neko se našalio na račun razmetljivosti zbog čega je dokrajčio njenu avanturu. Karlos Brauer nije stigao da je iznenadi, ali je u jednom trenutku uspeo da dokaže da je veći veštac od Blume. Neobično nije bilo to što je ona, uprkos želji da pokaže svoju inteligenciju, bila predvidljiva. Neobično je bilo to što su nesreća ili sudbina na to odgovorili.

Nastavio je, uprkos svemu, iako nije znao šta se desilo sa Brauerom i zbog čega je bio nedostupan.

- Šta je posle toga uradio?

- Prodao je kuću - odgovorio je konačno, okrepljen gutljajem, mada njegov ton nije bio nimalo ohrabrujući. - Pretpostavljao sam, kao većina, da će ostati u Montevideu, ali, ubrzo, posle putovanja u Meksiko, prestao je da odgovara na zvono, mislim da ga je isključio, i nije odgovarao na telefonske pozive.

Ako se dobro sećam, tog jutra, u Tristan Narvahu, bio je poslednji put kad sam ga video. Posle toga sam od jednog bliskog prijatelja čuo da je kupio neki teren u La Palomi, bez struje i tekuće vode i da je tu izgradio jednu od onih kućica od eukaliptusovog drveta, sa krovom od slame.

Već je bio preplašen kao gradska životinja, do srži, pokušavajući da živi kraj mora. To nije metafora. Podigao je kolibu uz samu ivicu mora, između lagune Roće i okeana. Ne znam da li vam je poznato da je to niz usamljenih peščanih sprudova, izloženih vetrovima, nadolaženju mora, a malo dalje, tu i tamo nalazila se nekolicina sirotinjskih stračara ribolovaca, koji su se u februaru mesecu, kad se otvara peščani sprud, posvećivali vađenju škampi, a tokom ostalog dela godine lignji. Ne može se uvek doći automobilom. Često se mora ići teretnim kolima jer se dine premeštaju i zatrpavaju prilazni put do obale. Postoji još jedan put, iznad, kopneni, ali, čak i u tom slučaju, da bi se došlo do mesta gde je podigao svoju kolibu, moralo bi se ići dvesta ili trista metara preko rastresitog peska. Hoću da vam kažem, to je mesto izgubljeno, na krajnjoj granici sveta. Ako niste potpuno sigurni u smisao svog života i želite da ga stavite na probu ili želite da zaboravite na svoja razmišljanja i da postanete drugi čovek, to je upravo mesto za tako nešto. Ako više volite da umrete od samoće i da se osećate kao pas, ili da se suočite sami sa sobom, treba da idete u mesto kao što je ovo. Bez čarapa u boji. Niti anestezije. Niti zabave. Niti utehe. Mesto bez senki. Divljina. Sa nebom koje teško možete videti još negde. Tu je noć beskrajna kao dan. Do gušenja. U stanju da vas dovede dotle da se osećate za milimetar većim od insekta izgubljenog u pesku. Ne znam šta je Karlos želeo da radi tamo. Ali, bilo je očigledno da mu nije bilo dobro ili je, možda, spaljena kartoteka uništila njegovu iluziju da može da sredi biblioteku.

To nije manje značajna stvar. Nadam se da me razumete. Zamislite za trenutak kako je tokom svog života uspevao da sačuva niz sećanja iz svoje mladosti: osećanja, mirise, svetlost koja je obasjavala kosu njegove majke, prve avanture u svom kraju, utiske, manje-više haotične, nešto neopipljivo, ali što na kraju krajeva formira sećanje na njegovu mladost sa svim teškoćama, radostima, emocijama. Zatim, ima registar svog odrastanja. Redovnog školovanja. Nastavnika, drugova, prve avanture i tako je nastavljao da sakuplja sećanja za svako od svojih iskustava dok nije stigao do sadašnjosti.

Jednog dana, potpuno neočekivano, gubi smisao za redosled svojih sećanja. Nastavio je tako, samo su ona bila neprepoznatljiva. Kad bi

pokušao da se seti lika svoje prve žene, setio bi se cipele koju je pojeo jedan pas u njegovom dalekom pustolovnom detinjstvu. Kad bi želeo da se seti lica svoje majke, nailazio bi na neprijatnog tipa u mračnoj činovničkoj kancelariji. Njegova priča je završena. Razmišljao sam o tome, pokušavajući da shvatim ono što je Karlos učinio. Najgore od svega je to što su činjenice tu i čekaju da budu otkrivene. A nemate ideju kako to da učinite. Ne radi se o zaboravu koji skriva, milosrdno, ono što ne uspevate da podnesete. Radi se o zapečaćenom sećanju, o obraćanju nečemu što ne može da odgovori. Čak nema ni tematsku kartoteku koju je rasturio u nastojanju da pronađe novi sistem, složeniji, ali u isto vreme i slabiji.

Stvar je u tome što je knjige odneo u Roću. Na peščani sprud, između lagune i mora. Veoma skupo putovanje, jer je knjige trebalo prevoziti dvesta kilometara u raznim kamionima sa ciradama. Prići, naravno, putem sa kopna a zatim odatle prebaciti knjige sa terenskim vozilima za pesak do mesta gde se nalazila otvorena koliba, skoro na samoj plaži.

I šta mislite, šta je sa njima uradio? Potrudio se da pronađe jednog zidara, jednog od nezaposlenih zidara iz tog kraja, koji su sposobni da rade sa drvetom kao i sa cementom, da postave vrata ili krov od slame, privezan žicom, da ukucavaju eksere debele kao prst, da naprave bušotine za vodu ili da obrađuju kamen sa nepredvidivim i neizvesnim ishodom. Ljudi koji ne pitaju već rade ono što im tražite, kako znaju i umeju, a postoji samo jedna isplata jer oni neće živeti tu.

Karlos je od zidara iz Roće tražio da mu uglavi potpornu gredu za prozor u pesak, kao i dve grede za dvojna vrata, a dimnjak da mu sazida od kamena. Kad je dimnjak bio postavljen, pomaljavajući se sa bočne strane kolibe, a vrata i prozori uglavljeni, zahtevao je da izvrši malterisanje cementom. A preko cementa, razumećete što me užasava ono što ću vam reći, tražio je da knjige iskoristi kao oplatu.

Tako je kao što čujete. Naočigled zidara, ni sažaljivog ni ravnodušnog, koji je pravio smesu za malterisanje, počeo je da iz hrpe knjiga, donetih teretnim kolima, vrši selekciju knjiga po čistom i belom pesku, knjiga koje su trebale da ga zaštite od vetra, kiše, surove zime. Više mu nije bilo važno prijateljstvo ili neprijateljstvo među autorima, srodnost ili suprotnost između Spinoze, botanike

Amazonije i Vergilijeve *Enejide*; da li su povezi bili dobri ili osrednji, da li su imali grafike ili serigrafije, da li su bile neobrezane ili se radilo o inkunabulama. A pogotovo veličina svake knjige, debljina, tvrdoća njihovih korica, da li su mogle da izdrže mešavinu kreča, cementa i vode. Zidar je postavio tom enciklopedije na ugao jednog od stubova, prebrojavajući knjige iz kolekcije, i bio prinuđen da ih ređa po žici koja mu je služila kao predvodnik.

Nije mi teško da ga zamislim kako kaže: 'Zar neće poslužiti? Ako je predmet nepravilan kao kamen. Lakši za upotrebu nego kamen. Skoro kao opeka. Ne brinite. Ovo je čist luksuz.'

Zamišljao sam Karlosa kako sedi na stolici između gomile knjiga, natovarenih na teretna kola uz samu ivicu mora, sa slamnim šeširom kao zaštitom od žestokog sunca Roće; sa rukama na krilima, prepušten buci zidarske mistrije, koja je strugala po poleđini njegovih knjiga ispisanih rukom po marginama sa nepotrebnim ukazivanjem na druge knjige, literarne komentare koje nikad više neće moći da proveri, konsultuje ili ih rasvetli novim istraživanjem. Ni radostan ni tužan, ućutkan svojim bezumljem, pod okriljem zidarevog zviždukanja, upaljenog radija, udara okeana i graktanja galebova na plaži.

Mnogo sam o tome razmišljao. Mora da se tuda šetao dok se zid podizao a Borhes stavljao za pokrivanje donjeg dela prozora, Valjeho uz sama vrata, Kafka iznad a sa strane Kant i jedna tvrdo ukoričena edicija *Zbogom oružje* od Hemingveja; isto tako Kortasar i Vargas Ljosa, uvek obiman; Valje-Inkan sa Aristotelom, Kami sa Morosolijem, Šekspir sudbinski vezan za Marloa, sa cementnim malterom; svi predodređeni za podizanje zida, za stvaranje senke. 'Pa, biće termička izolacija, zar ne? Kad vam kažem', uzviknuo bi zidar da bi ga odobrovoljio i odagnao oštru grimasu sa lica, neizbežno smrknutu, kao da je i na njega pala kofa maltera. Zašto ga je pritisla duboka seta zbog knjiga koje više niko neće otvarati i zainteresovano gledati, a pred zadivljenim posetiocem neće morati da kaže: 'Ta, nisam ih sve pročitao. Već mi godinama prave društvo. Evo, imam nešto što će vas, ubeđen sam, oduševiti.'

Međutim, mogao bi da kaže i ovo: 'One su i dalje moji prijatelji. Greju me. Leti mi prave senku. Štite me od vetra. Knjige su moja kuća.' Niko ne bi mogao da ospori to, premda su stvari bile

povezane na najrudimentarniji način i što bi se češće ponavljale dimenzije najfinijih knjiga to su sve više bacane na daleku i usamljenu plažu.

Za nedelju dana zidar je slažući stranicu po stranicu, tom po tom, ediciju po ediciju, podigao zidove kolibe na pesku Roće, koje su malterom prekrile delo Karlosa Brauera. Jedno delo razoreno unutar drugog. Nije samo zatvoreno. Uništeno je u cementu.

Znam da je jedno vreme živeo tamo i da su karton, kartončići i papir, povezani i spojeni malterom, bili čvršći nego što je mogao i zamisliti. Međutim, nisu izdržali težinu krova, poduprtog oblicima eukaliptusa. Ali su dosta mogli da izdrže sami, da izdrže konstrukciju i da podnesu nevreme bez krova. Možda je video kako se blokovi raspadaju, kako se opeka lomi. Budući da su povezi ostali najjači.

Delgado je začutao i nisam imao želju da prekinem njegovu tišinu, zbunjen pričom. Bilo je očigledno da je bio opterećen pričom koje se sa bolom sećao.

- Verujem da knjiga koju je poslao Blumi potiče odande - odlučih se da kažem.

Pogledao me je zapanjeno sa izrazom tuge, negirajući da mi je ukazao na to.

- Ništa mi ne govorite. Ne želim da znam.

Njegove plave oči su se smanjile, pogledao je na sat i zamolio da odem. Obećao je da će me primiti sledećeg dana, ali mi je rekao da ga pre toga nazovem telefonom da potvrdi sastanak.

Plašio sam se da to ne bude samo izgovor.

ČETIRI

Dugi niz godina viđao sam knjige upotrebljavane za podmetanje ispod kraće noge stola; viđao sam ih pretvorene u sto za lampu, nameštene u obliku tornja sa tkaninom prebačenom preko njih; razni rečnici presovali su i peglali više predmeta nego što su imali prilike da budu otvarani, a priličan broj knjiga skrivenih na policama čuva pisma, novac, tajne. Ljudi, takođe, menjaju sudbine knjiga.

Jedan bokal se razbije, aparat za kuvanje kafe ili televizor se pokvare lakše nego knjiga. Ona se ne ošteti ukoliko njen vlasnik ne želi to da učini, da istrigne njene stranice ili ih spali. U vreme poslednje vojne diktature u Argentini, mnogi ljudi su spaljivali svoje knjige u toaletima, u kupatilima, po čitave kolekcije u podrumima svojih kuća. Bilo je opštepoznato da su postale veoma opasne. Između njih i sopstvenog života, ljudi su se opredeljivali da budu sami svoji dželati.

Knjige koje su bile nadugačko i naširoko proučavane, o kojima se raspravljalo, knjige koje su podsticale strast, neporeciva obećanja i rastanke od starih prijatelja, dizale su se u nebo, pretvoren u pepeo koji se gubio u vazduhu.

Ja u tome nisam bio odvažan. Ja sam urolane časopise skrivao u šipkama za zavese iznad kade, a najopasnije knjige sam smeštao u najdalje uglove ormana, na najviše police biblioteke, svestan da ih neki iznenadni provalnik može otkriti. Tako su knjige denuncirale mnogobrojne ljude. One mi im upropašćavale živote.

Odnos ljudskog roda prema ovim izdržljivim predmetima, sposobnim da opstanu jedan, dva, dvadeset vekova, koji savlađuju živi pesak vremena, da se tako izrazim, nikad nije bio bezazlen. Utkali su se u drevna vlakna, meka i postojana, kao nasušna ljudska potreba.

Nisam sklon da gledam u plafon. Volim da se zabavljam gledajući akrobate i jednostavne pozorišne efekte sa melodijom utkanom u reči. Ali, kuća od papira, na dalekoj plaži juga, dovela je do toga da budem osetljiv na tu liniju senke: na nevidljivu dimenziju koja u neobičnoj igri spaja ljubav sa oblikom štampanog slova.

Kad sam se vratio u Kembridž, knjigu sam ponovo stavio na pult mog radnog stola a Alis je ispod nje podmetnula flanelsku krpu iako

više nije ispuštala čestice prašine. Za mesec dana trebalo je da se priprelim za intervju u vezi sa zvaničnim preuzimanjem Bluminog mesta i angažovanje oko toga bilo je dobro opravdanje da zaboravim na njeno izazovno i nemo prisustvo.

Nisam se usuđivao da bilo kome ispričam šta sam na jugu saznao, a to što o tome sada pišem je zato što još uvek pokušavam da razumem.

Pre dve noći, dok sam čitao članak Džona Bernona u kome je, konačno, proterao Lorela iz klase za postdiplomske studije, primetio sam da je svetlost lampe u radnoj sobi presecala knjigu na pultu, po sredini: pod senkom je ostala gornja polovina, gde se nalazio naslov, a pod svetlošću posiveli i iskrivljeni donji deo knjige, pokriven crtežom. Nikako nisam mogao ponovo da je čitam, uprkos izazovu. Ja sam bio deo nesrećnog slučaja i radoznalosti, ali ovaj primerak, koji je četiri puta prešao Zemljinu hemisferu, bio je deo sudbine.

Ustao sam sa stolice, stavio je u koverat i smestio u jednu kutiju.

Juče popodne, išao sam na Blumin grob. Njeno telo sahranili smo na jednom prijatnom, stešnjenom zelenom groblju, izvan grada. Dok sam se po slaboj kišici vozio automobilom, osećao sam se kao glasnik uzaludnog upozorenja. Izmaglica na vetrobranu me je podsetila na kuću Karlosa Brauera, na obali, između lagune i mora, jednog popodneva sa okomitim, gustim crnim oblacima, ogromnim i teškim, kao da je svaki od njih predstavljao jednu oluju. Delgado je napomenuo novi susret. Zvao sam ga nekoliko puta na kućni broj, ostavljao poruke na telefonskoj sekretarici, pokušavao da ga dobijem u Trgovinskoj komori, ne uspevajući da probijem barijeru njegove ljubazne sekretarice. Njegovo ponašanje mi je bilo odvratno i razumljivo. Sibarit edicija nije mogla da nastavi Brauerovu priču bez jednog duboko potresnog užasa. Pošto su se dani raspusta bližili kraju, rešio sam da svojim očima vidim mesto odakle je stigla knjiga *Linija senke*.

Uhvatio sam jedan autobus za La Palomu, nesmotreniji nego što bi bilo razumljivo. Kad sam stigao bio je kraj juna, podne, zatekao sam mesto prazno i nenaseljeno, sa zatvorenim radnjama, sa jednim izgubljenim satom vremena zbog atmosferske nepogode i nekoliko primorskih gostioničara, koji su čistili palmino lišće sa svojih ulica.

Mnogi borovi su bili popadali na prilazima ulica, a vetar, nezadovoljan, ljuljao je njihove grane, mrsio ih i lomio.

Dan nije bio baš najbolji za posetu kupalištu, ali je to bio moj dan i moja jedina prilika. Uspeo sam, ni sam nisam znao kakvim čudom, da me jedan taksista odveze do lagune do koje smo, kao što mi je Delgado rekao, morali da skrenemo sa puta, da napravimo veliki krug drugom stazom, prepunom rupa, sličnoj dnu rečnog korita iz kojeg je voda istekla. Put do obale, kako je tvrdio taksista, bio je potpuno blokiran.

Mesto sam lako prepoznao. Nakon jedne krivine, staza prava i kamenita, oivičavala je lagunu i peščane sprudove odakle sam u daljini mogao da prepoznam usamljenu kolibu. Na drugoj strani, jedan rukavac lagune protezao se prema suprotnoj obali s kućercima naselja, koje se gubilo, nagoveštavajući ogromnu širinu vode, koja je na kraju iščezavala na horizontu. Bujica je plavila niz koliba od lima i kartona, a nekoliko konja, pasa i ribolovaca su se praćakali po vodi između okačenih mreža i ribarskih brodića koji su se ljuljuškali na vodenoj struji. Neki od njih su provirivali, iznenađeni prisustvom taksija na stazi a onda bi se vraćali svojim poslovima sa pritajenom uzdržljivošću koja će mi nekoliko dana kasnije biti jasna.

Zamolio sam taksistu da me sačeka i stigao do kolibe sa maramicom preko lica da bih ublažio udarce peska. A onda sam video sivkasto i nemirno protezanje okeana, čulnog i raspaljenog strašću: video sam kako krupne kapljice joda jedva dodiruju plažu i skupljajući se u velike grozdove nadolaze sa gustom i prljavom bujicom pene, dok joj je vetar čupao čestice i dizao ih u vazduh zajedno sa peskom, plastičnim predmetima i komadićima drveta; uočio sam nekoliko galebova kako stoje iznad velikih i uginulih foka; ostatak zida od zemlje i trske, već izjedenog kišama i srušenog preko greda, kao i ostatke građevinskog materijala koji su se nalazili na zemlji. Ništa od onog što bi Bluma mogla da zamisli na ulicama Montereja, zaronjena u hotelske čaršave, u poeme Emili Dickinson ili u bilo koju drugu knjigu koju bi čitala sa najvećim uživanjem. U nekoliko delova nagnutih, smežuranih i neravnih zidova, između maltera od cementa, školjkica, mrtvih lišajeva, pretvorenih na suncu u krečnjak, a zatim ovlaženih, mogao sam da nazrem nekoliko stranica lepljivih i tvrdih poveza poput ribljeg hrskavičavog skeleta,

sa nečitljivom tipografijom, tamne boje, korice jedne enciklopedije, jednu proširanu ediciju, napunjenu belom penom, sa svojim uvijenim i deformisanim stranicama.

Razbacane i poluotvorene, oko vrata i prozora, u pesku, pronašao sam Nerudu i Bartolomea de la Kasasa; a priljubljene uz jednu čvrstu oplatu, Lorensa sa Marosom di Đordom, ostatke Eliota, ostatke Lorke. *Renesansu* od Burkharta, inkrustriranu sitnim puževima, i neprepoznatljivog Palijera, premazanog katranom.

„Dvadeset hiljada dolara!”, uzviknuo sam uz vetar, koji je srušio drvenu gredu sa krova i njome udarao o jedan od stubova. Bile su tu, pomešane sa kamenjem, izgrebane, uvaljane u crni sloj prljavštine koji nisam mogao da odlepim. Nije bilo moguće otvoriti ih bez alata. Zavukao sam ruke dok nisam napipao čvrstu površinu, koja je na uzdignutoj ravni predstavljala groteskni prizor. Svaki primerak knjige pomaljao se iz peščanog spruda poput zlokobnog leša. Papir i reči, osušena boja mastila, korice koje su izbušili insekti i iskopali na stotine malih i vijugavih tunela unutar stranica i poglavlja.

Dok sam klečao sa maramicom spuštenom oko vrata, za trenutak mi se učinilo da sam ugledao prvo izdanje Arlta u dobrom stanju, zatim Darija, tom *Kihota*, koji je pio sa Brauerom u njegovoj kući, ali sam izvukao i neobičnu opeku sa kostima Garsije Markesa, lepljivu moždanu srž Lope de Vega, Balzakovu otvrdlu kožu.

Odjednom sam ustao sa nepodnošljivim osećanjem strahovanja i ozlojeđenosti, te sam odustao od daljeg čeprkanja. Svetska literatura se pomaljala iz peščanog spruda, nemo protestujući. Doduše, knjige su bile tu, još uvek su bile tu, ukoričene i ispečene sa stranicama izbušenim hodnicima, širim i od onih koje su kreirali talentovani, ispod krhkih korica sa kojih se pomaljao ostatak omota poput oka, korica koje su se okretale prema svetlosti dana da hi ponovo uranjale u peščanu obalu.

Odmakao sam se i krenuo nekoliko koraka prema kolibi. Prozori i vrata bili su iščupani a njihovi ostaci, okrenuti prema pejzažu, prikazivali su nekoliko pokretnih i ružnih scena, bez osnove ili drugih delova osim pravilno izvučenih šarki iz okvira, dok je u međuvremenu kroz izbušenu slamu krova fijukao vetar sa povremenim ritmičnim zavijanjem.

Čvrst kameni odžak je opstajao, dok se podna ploča mogla nazreti u nekim delovima, još uvek nepokrivenim peskom. Onda sam došao na ideju da izvadim *Liniju senke* i da je ostavim u jednom uglu ognjišta zajedno sa drugim leševima jednog putovanja koje je plaža, dan za danom, sve više uništavala, jer čak i pored izgleda zanosnih i istrajnih štamparskih slova, oko kojih su se angažovali mnogi izdavači, dizajneri, administrativci, daktilografi, književnici i glasila, radnici za štampu u boji i ukoričavanje, ilustratori, pisci predgovora, obrazovani kritičari koji raspolažu činjenicama, papir je bio organski ostatak koji je padao na kraju, poput borovih iglica sa puta, u morsko ždrelo, stropštavajući se naglo i tiho.

Tu je bilo more, bučno i nemirno, a svaki greben je ličio na oštar zub, tu su bile foke sa otvorenim i krvavim grudnim koševima u koje su albatrosi zabadali svoje kljunove. I jod u vazduhu i peščane zavese i velika debla, razbacana po plaži na kraju jednog neshvatljivog putovanja. Šta bi jedna knjiga mogla da radi tu nego da se zakopa u peščanu humku, da pusti da bude izgrižena u tami i da neočekivano izbije na površinu poput olupine nekog broda.

Nisam se usudio da je tu ostavim. Zadržao sam je uprkos gnušanju i okrutnosti i svemu drugom što je jednog dana izbilo iz prljave pene okeana, jer, čak da je bila ova a ne druga sudbina koja nas je čekala, nju i mene, da bi se donela jedna odluka na zemlji, mogla bi se otezati, ali i kad bi se sastojala samo u veštini laganog i produženog oklevanja, drugi bi odložili predaju rukopisa.

Poneo sam je natrag kao da je bila talisman, zagrlivši je sa ostatkom strahovanja. I narednih nedelja držao sam protuvu položenu na stolu moje radne sobe i zajedno sa njom se smeja obamrlim tomovima moje biblioteke, sa apsurdnim prekorom da ni za šta drugo u životu nisu znali osim za lepe police, šašoljenje peruškom, usisivač koji je sa njih otklanjao prašinu, da spavaju i da se s vremena na vreme s ponosom posvete svom zadatku, ne izlažući se nikad nasilju niti prirodnim silama koji su se spominjali na njihovim stranicama.

Euforija me je kasnije popustila. Ponovo sam izvršio raščišćavanje, poređao u velike kartonske kutije knjige koje sam smatrao nepotrebnim ili od bilo kakve koristi, zastrašen Brauerovom utvarom. Mnoge kutije sam poklonio svojim studentima i kolegama sa katedre,

imajući utisak da na taj način oslobađam prostor za kačenje slika, ogledala, deo ravnog belog zida gde ne bih tražio ništa.

Ali, noću sam imao mučne snove, sanjajući da se ponovo nalazim na peščanom sprudu, samo što su se umesto knjiga sada pomaljale ruke, dok su me zglobovi na silu sprečavali da nastavim dalje, očajnički protestujući.

Pripreme za razgovor u vezi sa preuzimanjem Bluminog mesta malo-pomalo su mi izbijale ove slike iz glave. Trebalo je da konkurišem sa još trojicom docenata sa značajnim referencama i konačno sam dobio Blumino mesto iako ga tada nisam želeo. Ponekad me je spopadala želja da budem mornar na Aljasci, da se oduprem sudbini, da se vratim u Buenos Ajres i zaboravim na knjige. Ali, odmah zatim bih se setio da sam pao pod uticaj Brauerove priče i da ne bi trebalo da odustanem od nadahnuća njegove čarolije. Pitao sam se gde bi mogao da bude, da li je srećan, odvojen od svojih knjiga, da li se posvetio komercijalnim poslovima ili je započeo, neobavezno, čisto iz radoznalosti, da stvara novu biblioteku.

Ma koliko bila uzbudljiva njegova sudbina, trebalo je da nastavim da sledim svoju, da se držim određenog pravca po pitanju zadatka koji mi je bio namenjen: da skiciram mapu latinoameričkog pripovedanja pod evropskim uticajima, koja bi, u izvesnom smislu, upotpunila Blumino putovanje u nepovrat. Ali, zbog iskustva koje sam doživeo u Urugvaju, moja ambicija je ispala drska u odnosu na otelotvoreno putovanje knjiga. Ona se pretvarala u moje otkriće i u moju uznemirenost.

Razgledao sam primerke knjiga u izlozima knjižara, ukrašenih svetlosnim reklamama, raspoređenim poput velikih dragulja u boji, i da nisam izbegavao da čitam njihove naslove, ne bih propuštao ni procenjivanje njihovih formata i debljine sa ciničnom podozrivošću. Gde će se zaustaviti ovo koketiranje, ova neobična zabava sa koricama i povezima ako će i njih snaći udes da bi im pokazao šta su u stanju da urade vetar, vatra i voda?

Posle nekoliko dana uhvatio sam sebe kako sa strepnjom gledam knjige, odolevao sam iskušenju na rasprodajnim tezgama i, što je još gore, slao u bibliotečke depoe, a da ih takoreći nisam ni pogledao, knjige koje su stizale u kancelariju iz dalekih zemalja. Užasavala me

je pomisao da bih se za neku od njih mogao zainteresovati i odneti kući, da novim primercima upotpunim ogromnu zbirku, koja je bila priljubljena uza zidove i koja se širila duž hodnika.

To što sam *Liniju senke* smestio na pult, gde sam mogao da je gledam svaki dan, bilo je zato što nisam bio siguran da mogu da izbegnem ponovno padanje u istu grešku. Ali, došla je noć kad sam je video presečenu svetlošću lampe i uprkos tome što je Brauer imao razloga da knjizi doda uzbudljivost druge vrste ili što je povratio moć kontrole nad mojim osećanjima, odlučio sam da, konačno, posetim Blumin grob.

Stavio sam knjigu na sedište pored sebe, a zbog kišice koja se pretvorila u gustu maglu morao sam da upalim farove i da se prisetim obeshrabrujućeg mesta gde je zauvek otišla. Zaustavio sam se kod jedne gostionice da kupim cigarete, a kad sam se vratio u auto zadržao sam se četvrt sata sa upaljenim motorom ispred jednog jasena, dok su brisači uz monotonu škripu odbacivali kišu na stranu. Ali, da li je to bilo pošteno prema Džozefu? Da li je i Konrad trebalo da poljubi kamenu ploču sa natpisom?

„I ponovo sam se zakleo da mu obećavam da ga neću ostaviti na kopnu. Imao sam dovoljno snage da mu ne obećam ništa, iako mi je kasnije ta odluka izgledala užasna, ali sam već bio doneo odluku”, izjavio je kapetan pred mornarom koji je ležao i buncao na krevetu u brodskoj kabini, pod dejstvom paničnog straha. Činilo mi se kao da u tim rečima prepoznajem tihi glas kojim me je na ovaj ili onaj način, od samog početka, knjiga opčinila.

Ispružio sam ruku do ključa, upalio motor i vratio se na glavni put. Nekoliko kilometara dalje, uključio sam se na put koji je vodio prema groblju. Parkirao sam auto pored jednog bresta i sa knjigom krenuo između niza potkresanih i uređenih grobova, raspoređenih, na kraju krajeva, isto kao markirane knjige, pravougaonog oblika, tvrdo ukoričene, koje niko ne bi uspeo da otvori, svaki od njih sa svojom pričom i sa svojom željom da postoji, pritajeni u vlažnoj zemlji.

Blaga kiša se pobrinula da pojača zelenu boju lišća i crne nadgrobne ploče pokojnika. Jedva sam prepoznao mesto gde su počivale Blumine kosti. Podigao sam revere kaputa da bih se zaštitio od lošeg vremena, a preterana pedantnost me je odvela do groba,

koga je zadesila takva sudbina. Onda sam spustio knjigu u centar usamljenog i nemog mermera.

Izvesno vreme sam stajao pred knjigom dok su kapi kiše padale na otvrdle i hrapave korice, nepromenjene pod naletima kiše, kao što su bile u času njihovog cementiranja i tokom povratka. A potom su mi ribari Roće ispričali. ne sluteći ništa, kraj priče.

„Preteško mesto za nekoga ko nije navikao”, rekli su na početku svoje priče, dok smo sedeli ukруг raspoređeni, dva čoveka i ja, u jednom potopljenom kućerku, u vodi, u visini listova.

U trenutku kad sam ponovo ulazio u taksu, nešto me je podstaklo da priđem ribarskim kućicama, pomislivši da neću imati drugu priliku da ih ispitam šta znaju. Kad sam usput zapljeskao rukama, psi su mi se približavali a konji se udaljavali. Posle nekoliko trenutaka dva čoveka su izvirila iza jednog zida, a na moje pitanje o čoveku iz kolibe, pozvali su me vičući i dajući mi znake da im priđem. Nije bilo lako. Posle nekoliko koraka započinjala je tamna linija vode koja se razlivala lagunom i čija se dubina nije videla. Poziv je, međutim, bio tako vatren da sam skinuo cipele i čarape, zavrnuo krajeve pantalona, prelazeći oko sto metara, opreznim i teturajućim koracima, dok nisam stigao u kućicu sa cipelama u rukama.

Na moje zaprepašćenje, živeli su usred vode sa tako predanom krotkošću da je ni ja ne bih primetio da nisam osećao hladnoću po nogama. Držali su svoje dušeke na nekoliko visokih stolova, drugi su bili krcati alatima, posuđem, flašama, rešoom na gas, a ostala mizerna okućnica bila je obešena o kuke na zidovima. Otvorena vrata bila su okrenuta prema laguni, koja se pružala do horizonta sa gustim i crnim oblacima, a iza ukotvljenih barki na nekoliko metara udaljenosti u vodi su se skupljale kolonije pataka, galebova i flamenga.

Rekli su mi da su bili naučili da žive u zajednici sa čovekom. Obično bi ga viđali da šeta po plaži i laguni, da odlazi u duge šetnje, koje su ga vodile u daljinu i sa kojih se na kraju vraćao u različito doba dana, natovaren drvenom građom, koju je nanosilo more, sa kostima foka, crkotinama, flašama u boji. Od drveta je napravio nešto nameštaja i polica, a sa unutrašnje i spoljašnje strane kolibe, visili su kosturi, nekoliko konaca za udice zajedno sa skeletima albatrosa i ptica koji su u vetrovite dane udarali jedno o drugo proizvodeći tika-taka

zvuke, pa smo se pitali kako je mogao da spava i zašto ih je okačio, jer mu niko nije mnogo ni prilazio, a žene su deci zabranjivale da tamo odlaze.

Samo je jednom prilikom jedna starica otišla da ga poseti i da ga zamoli da je oslobodi od uroka jer je imala do te mere naduven stomak da je pretila opasnost da se raspukne, a od njega se vratila razočarana, rekavši da je vrač bez moći, da nije, tobož, bio za to da izaziva „uroke” već da ih drži na odstojanju.

Ponekad su ga viđali ispod nadstrešnice sa knjigom u ruci, kojih je, izgleda, imao u izobilju. Leti se snabdevao u La Palomi, noseći narudžbinu, a za vreme zime obično bi odlazio u dućančić jednog ribara da kupi šećernu trsku, duvan za zavijanje, poneku vrećicu brašna, testeninu, toliko koliko mu je bilo potrebno za ishranu. Malo je govorio a i drugi su sa njim „razgovarali” samo onoliko koliko je bilo neophodno. Niko nije znao šta radi. Niti šta je tražio.

Tako su prošli jedno leto, jedna zima i drugo leto. U avgustu, kad su kitovi krenuli u pohod ka jugu, pričali su da se nekoliko njih zaustavilo uz samu liniju kolibe i da su, podigavši svoje ogromne peraje, kličali i dizali nesnosnu buku da se čitavo naselje rastužilo. Jedan kit se nasukao u plićaku nekoliko metara od obale i deset ljudi je ušlo u vodu da bi ga pokrenuli. Dosta vremena su se mučili, ali im on nije prilazio. Gledao ih je iz kolibe, utonuo u svoj tika-taka zvuk, usamljen i nepomičan, sve dok se životinja nije otisnula u more.

Međutim, jednog jutra, pre nekoliko meseci, tvrdili su da su ga videli kako sa nekim maljem razbija zidove kolibe. Ono što im je naročito privuklo pažnju bilo je nepravilno lupanje, jer je lupao čas na jednoj čas na drugoj strani. Zatim, iznad prozora, pa ispod prozora, pa uz sama vrata. Sin jednog komšije, koji se jedini usuđivao da razgovara „sa gospodinom” došao je sa pričom da ih je izvlačio iz prvog priviđenja da bi ih stavljao u drugo, veće: „Tražio je jednu knjigu”, rekao je.

Znali su da oplata nije bila od građevinskih blokova i nakon izvesnog vremena, iznenađeni i rastuženi, počeli su da nagađaju koliko bi, otprilike, tom čoveku, mogli da traju zidovi kao što su bili ovi. Zidar je u dućanu stalno pričao i zaklinjao se kako je napravio kuću od papira, ali mu niko nije verovao.

- Ali, mi smo znali da je to bila istina, iako je nismo videli - reče najstariji ribar koji je pričao.

Drugi, verovatno njegov sin ili rođak, odobravao je, nervozno mašući rukama.

- Ovamo dolaze mnogi turisti i rade šta hoće - nastavio je. - Dakle, svaki od njih se smesti kako zna i ume. Ovaj je to učinio sa knjigama i već je to bilo iznenađenje. A drugo je bilo, kao što vam rekoh, kad je počeo da pravi ogromne rupe u zidu. Bio je dva dana, kažem vam, bušač rupa, a dućandžija je rekao da knjigu nije našao. Vi ste to videli. Koliko knjiga je bilo tamo?

Stvar je u tome što je od kuće napravio cediljku. Manje-više oko deset rupa na svakom zidu. Dole, gore, sa strane. Sve dok je nije, izgleda, pronašao, sudeći po dečakovoj priči. Kad ju je pronašao, sa knjigom je otišao u La Palomu i poslao je poštom. Dućandžija ne laže jer je išao sa njim.

Kad se gospodin vratio, videli smo ga da se sprema da je sam popravlja. Kupio je vreću cementa i teretna kola su prišla do krša. Ali, znate šta, prijatelju moj... Izgleda da nije bilo nikakve forme. Padale su mu na jednu, a zatim na drugu stranu. Kad bi podupirao jednom knjigom, zid bi mu se krivio nadole, savijajući se kao da će da padne, a tek one što su bile zalepljene gore! Padale su mu dole. Sve je postalo mlitavo, iskrivljeno, nemoguće da se popravi. Danima je bilo tako, vi ste bili tamo. Nije ostalo ništa. On ju je sam razrušio. Gledali smo ga odavde, sa maljem. I kunem vam se, bilo je tužno, jer ga nevolja nije napuštala, dok se nije pojavila ona stvar sa knjigom.

Jednog popodneva smo ga videli na putu sa jednim koferom. Gledao je u kolibu, već srušenu. Podigao je ruku, mahnuo nam i otišao, ništa manje nego po suncu. I više se nije vraćao.

Oprostio sam se od njih po drugi put, sa smrznutim nogama i sa cipelama u rukama, kad mi je palo na pamet da ih upitam, bezobrazno, da li su prethodnih dana primetili nešto nenormalno. Razrogačili su oči i stari je odgovorio:

- Nenormalan, nenormalan, bio je od samog početka, zar ne? Ko bi znao šta je radio tamo. Kao što sam vam rekao, niko se sa njim nije mnogo družio zato što smo se plašili. Osim dućandžije, jer je bio hrabar. Govorio je da nije vrač, da mu je naglas čitao neke stvari koje nije mnogo razumeo, ali da je zvučalo kao muzika i da nije znao

zašto su kosti bile tamo. Jednom prilikom ga je upitao, a gospodin se nasmejao, nekako tužno, ali nije ništa odgovorio.

- Mogu li da vidim dečaka? - upitao sam ga.

- On je u Araćaniji, radi sa stricem u jednom preduzeću.

- Ali, bilo je jedno pismo - odmah je dodao drugi. - Dućandžija mu je doneo pismo koje su mu dali u La Palomi. Iz Engleske, zaključio je, kao da će ta reč potvrditi dokaz o jednoj misteriji i zbrci koje će pratiti priču tokom sledećih dana.

Nosio sam taj podatak tokom napornog povratka kući, tada sa nogama potopljenim u vodi i blatu, zatim u taksiju, autobusu u Montevideu, na trajektu za Buenos Ajres i nakon oporavka od jake angine u kući moje majke, u avionu za London.

Podatak je bio dokaz i za mene, takođe, pred Bluminim grobom, juče popodne, dok sam stajao i posmatrao kako se voda sliva sa cementne površine a ispod kore, koja ju je skrivala, kako se, u delovima, pomaljaju stari brod i ribe koje su ilustrovale korice knjige, kao da je barka, pokrenuta tajnom željom, počela da se kreće. Jer mu je Bluma pisala, tražeći da joj vrati primerak knjige, koji mu je poklonila u Montereju - našao sam kopiju u kompjuteru kancelarije, drugog dana po povratku - neodložno - rekla je - da bi dovršila svoju tezu o Konradu. Bez potrebe, u to sam siguran, jer nisam video zabeleške na njenim stranicama, osim posvete, a ništa je ne bi koštalo da kupi drugi primerak, na engleskom ili španskom, u bilo kojoj knjižari. Bila je u pitanju, pretpostavljam, druga stvar. Možda radoznalost, da proveriti da li se neverovatni čovek, kome je posvetila jednu noć uzdaha i tekile u hotelu u Montereju, ne samo sećao, sa zadovoljstvom, već, takođe, da li je bio u stanju da učini nešto za nju.

Knjiga je počela da smekšava na kiši, da se spljoštava na crnoj mermemoj ploči, lagano nestajući, konačno smirena, isto kao barka koja tiho ulazi u pristanište. Tada sam ponovo zamislio Karlosa Brauera, kako ga nagriza sumnja, dok pokušava da se seti na kom bi mestu, na belom omalterisanom zidu, mogla da stoji knjiga, da ispipava namreškane površinu, zaslepljen, u nadi da će kroz vibracije u prstima moći da se seti mesta gde bi mogla da se nalazi, prislonjena uz drugu knjigu. I u jednom trenutku osetio je da mu se vraća nezaborav, već sećanje da je bila zarobljena u cementu na nekom mestu i da želi da je pronađe. Da li je to učinio zbog nje? Da

li je to učinio zbog knjige, samovanja, i možda slušanja poziva knjiga koji su bili zaglušeni tika-taka zvucima kostiju, okačenih na vetru? Ili je sve dobilo opravdanje u jednoj iskrenoj ali dubokoj potrebi jedne žene koja je naglas molila, što ju je iznenađivalo, a molba je predstavljala kraj nečega što je trebalo da se završi, što je za njega jedno vreme već bilo završeno i jedino je trebalo da donese odluku da poslušaj, da zgrabi malj i da počne, još jednom, da razbija svoje delo, kao da će se sa njim osloboditi ropstva.

Bluma se nije iznenadila knjizi tog kasnog kišnog popodneva i za nju se nije moglo desiti ništa bolje. Ali, čovek je na grub, mučan i siguran način prešao preko njene linije senke.

Oprostio sam se od Blume. Uputio sam pozdrav cenjenom Džozefu kad je crtež jedrenjaka i riba počeo da se rasplinjava, i vratio se kući.

BELEŠKA O PISCU I DELU

Karlos Marija Dominges (1955) je Argentinac, ali od 1989. godine živi u Montevideu, u Urugvaju.

Pisac, književni kritičar i novinar, objavio je romane *Nedokučivi izvor*, *Crni bicikl*, *Brbijiva žena* (nagrada *Barlolomeo Idalgo*), *Tri uhljebljenja na mojoj pušci* (nagrada *Huan Karlos Oneti*).

Autor je biografija *Konstrukcija noći*, *Život Huana Karlosa Onetija* (u saradnji sa Marijom Ester Hilio), *Odrođen*, *Život Roberta de las Karerasa i njegove majke Klare*, *Tola Invernici*, *Pobuna osećanja*, kao i raznih knjiga istraživačkog novinarstva, među kojima treba istaći *Zločine okrutnih ljubavi*, *Nagradu za svakog lupeža*, *Sećanje jednog bankarskog napadača* i *Zapise u vodi* (Nacionalna nagrada Ministarstva prosvete i kulture Urugvaja).

Kuća od papira je originalna priča veoma spretnog i odmerenog stila u kojoj ima nezaboravnih delova o svetu književnosti, bibliotekama i ljubavi prema knjizi kao objektu. Ona predstavlja lep roman za čitanje i beskonačno prelistavanje i priču koja će privući bibliotekare i čitaoce širom sveta. Njeno objavljivanje u Italiji, Španiji, Engleskoj, Francuskoj i Nemačkoj to i potvrđuje.

Ovaj kratak roman započinje piščevom napomenom da su knjige opasne i menjaju ljudsku sudbinu, naime, jedan profesor hispanske književnosti sa Kembričkog univerziteta shvatio je to kad je njegovu koleginicu Blumu pregazio automobil na uglu ulice kod Sohoa, dok je čitala poemu Emili Dickinson. Nekoliko dana kasnije, protagonista i pisac ove neobične priče dobija knjigu *Linija senke* Džozefa Konrada, prekrivenu ostacima cementa, koja je pokojnoj Blumi poslata iz Urugvaja. Traganje za njenim poreklom pretvara se u istraživanje sveta knjiga, počev od njihovog najekscentričnijeg do najprirodnijeg smeštaja, i tako, nalazeći ih na neobičnim mestima, suočavamo se sa senkom donkihotovskog ludila; čitalac na kraju otkriva da ljudi, takođe, menjaju sudbine knjiga. Tokom četiri prelaska sa severne na južnu hemisferu, neobična knjiga otkriva skrivenu istinu, užasno bitnu, koja nam ukazuje na neizmernu ljubav prema književnosti i bibliotekama.

BELEŠKA O PREVODIOCU

Đurdina Matić rođena je 1933. godine u Beogradu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Beogradu, na Odseku za istoriju umetnosti. Na istom fakultetu je apsolvirala engleski jezik i književnost. Živela je u Engleskoj i u Argentini. Član je Udruženja književnih prevodilaca Srbije, Udruženja likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Srbije i Jugoslovenskog udruženja latinoamerikanista.

Prevela je dela: „Razgovori Borhes-Sabato” (izdavač Dečije novine, Gornji Milanovac, 1988), „Izabrane argentinske pripovetke” u izboru Horhea Luisa Borhesa (izdavač Srpska književna zadruga, 1993, u koautorstvu sa Filipom Matićem), „Borhesov rečnik”, koji je priredio Karlos Roberto Stortini (izdavač Srpska književna zadruga, 1995, u koautorstvu sa Filipom Matićem), „Vest o jednoj otmici” Gabrijela Garsije Markesa (izdavač Narodna knjiga, 1977) i „Vladar” od Federika Andahazija (izdavač Narodna knjiga, 2005). Povodom obeležavanja desetogodišnjice smrti Horhea Luisa Borhesa, u saradnji sa Narodnom bibliotekom Srbije, organizovala izložbu „Život i delo Horhea Luisa Borhesa” sa pratećim ilustrovanim monografijama.

Živi i radi u Beogradu.

[1](#) Knjige iz doba pronalaska štamparske veštine, pre 1500. god.
(prim. prev.)

[2](#) Porteño - naziv za stanovnika Buenos Ajresa (prim. prev.)

[Start](#)

Table of Contents